

The University of Tehran Press

The Effect of Good Governance on the Implementation of Rangeland Restoration and Management Projects from the Users' Point of View (Case Study: Summer Rangelands of Gilan province)

Mohammadreza Rahmanirad Kharfekoli¹ | Ghodratallah Heydari^{2*} | Jamshid Ghorbani³ | Fatemeh Razzaghi Burkhani⁴

1. Department of Rangeland, Faculty of Natural Resources, University of Natural Resources and Agriculture Science, Sari, Iran. Email: omid.shaft.91@gmail.com
2. Corresponding Author, Department of Rangeland, Faculty of Natural Resources, University of Natural Resources and Agriculture Science, Sari, Iran. Email: gh.heydari@sanru.ac.ir
3. Department of Rangeland, Faculty of Natural Resources, University of Natural Resources and Agriculture Science, Sari, Iran. Email: jamshid549@yahoo.com
4. Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agricultural Sciences, University of Agricultural Sciences and Natural Resources, Sari, Iran. Email: razzaghi.fatemeh@gmail.com

ARTICLE INFO

Article type:

Research Article

Article History:

Received October 25, 2023

Revised December 12, 2023

Accepted December 23, 2023

Published online 24 March 2024

Keywords:

Governance,
Natural resources projects,
Rangeland beneficiary,
Gilan province.

ABSTRACT

Understanding the mechanisms involved and their effectiveness in managing rangelands is one of the most important tools to improve the condition of rangelands in the current conditions of Iran. The current qualitative research is applied in terms of purpose, survey in terms of data collection method and descriptive-correlational in terms of the relationship between variables. The sample size was determined based on the Cochran's formula and matching with Morgan and Karjesi's table as of 84 people for Pirkoh and Kalak stockholders and 30 people for Gehkalam stockholders. Structural equation modeling was established with partial least squares method and SmartPLS version 3 software was used. Among the four components of good governance, the structure of responsibility, which includes responsibility in implementation, responsibility in revitalization and management, and responsibility in maintenance, are more important (0.961) than the structures of efficiency and effectiveness (0.960), law-oriented and justice (0.931) and participation (0.895). The better allocation of financial resources for the provision of water resources and the experience and accuracy of executive and supervisory experts, the more attention is paid to the time of arrival and departure of livestock, the control and management of livestock and the distribution of livestock will improve. Therefore, the restoration and management projects of rangelands in more suitable areas are placed and implemented. The responsibility of supervisors in the proper distribution of livestock, improving the quality of life and creating security for all users after the implementation of projects, the appropriateness and coordination of the value of financial credit with the results of the projects, and consulting and involving the opinions of users in the implementation of projects, had the greatest impact on the application of rangeland restoration and management projects.

Cite this article: Rahmanirad Kharfekoli, M.; Heydari, Gh.; Ghorbani, J. & Razzaghi Burkhani, F. (2024). The Effect of Good Governance on the Implementation of Rangeland Restoration and Management Projects From the Users' Point of View (Case Study: Summer Rangelands of Gilan Province). *Natural Resources Governance*. 1 (1), 15-37.

© Mohammadreza Rahmanirad Kharfekoli, Ghodratallah Heydari, Jamshid Ghorbani, Fatemeh Razzaghi Burkhani. **Publisher:** The University of Tehran Press.

تأثیر حکمرانی خوب بر اجرای پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع از دیدگاه بهره‌برداران (مطالعه موردی: مراتع ییلاقی استان گیلان)

محمد رضا رحمانی‌راد خرفکلی^۱ | قدرت‌اله حیدری^{۲*} | جمشید قربانی^۳ | فاطمه رزاقی بورخانی^۴

۱. گروه مرتعداری، دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری، ساری، ایران. رایانامه: omid.shaft.91@gmail.com
۲. نویسنده مسئول، گروه مرتعداری، دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری، ساری، ایران. رایانامه: gh.heydari@sanru.ac.ir
۳. گروه مرتعداری، دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری، ساری، ایران. رایانامه: jamshid549@yahoo.com
۴. گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده علوم زراعی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری، ساری، ایران. رایانامه: razzaghi.fatemeh@gmail.com

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله:

پژوهشی

تاریخ‌های مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۸/۰۳

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۹/۲۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۹/۲۱

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۱/۰۵

کلیدواژه:

استان گیلان،

بهره‌بردار مرتع،

پروژه‌های منابع طبیعی،

حکمرانی.

شناخت سازوکارهای دخیل در مدیریت مراتع و آگاهی از میزان تأثیرگذاری آنها، از مهم‌ترین راهکارهای بهبود وضعیت مراتع در شرایط کنونی کشور است. پژوهش کیفی حاضر از نظر هدف کاربردی، از لحاظ شیوه گردآوری داده‌ها پیمایشی و از نظر رابطه بین متغیرها، از نوع تحقیقات توصیفی-همبستگی است. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران و تطبیق با جدول مورگان و کرجسی، برای بهره‌برداران پیرکوه و کلاک ۸۴ نفر و برای بهره‌برداران گهکلام ۳۰ نفر تعیین شد. مدلسازی معادلات ساختاری با روش حداقل مربعات جزئی انجام گرفت و از نرم‌افزار SmartPLS نسخه ۳ استفاده شد. از میان چهار مؤلفه حکمرانی خوب، سازه مسئولیت‌پذیری که خود شامل مسئولیت‌پذیری در اجرا، مسئولیت‌پذیری در احیا و مدیریت و مسئولیت‌پذیری در نگهداری است، از اهمیت بیشتری (۰/۹۶۱) نسبت به سازه‌های کارایی و اثربخشی (۰/۹۶۰)، قانون‌محوری و عدالت (۰/۹۳۱) و مشارکت (۰/۸۹۵) برخوردار بوده است. هرچه تخصیص منابع مالی برای تأمین منابع آب و تجربه و دقت کارشناسان اجرایی و ناظر در وضعیت بهتری باشد و به زمان ورود و خروج دام بیشتر توجه شود، کنترل و مدیریت دام و پراکنش دام بهبود پیدا می‌کند و پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع در مناطق مناسب‌تری جانمایی و اجرا می‌شوند. مسئولیت‌پذیری ناظران در پراکنش مناسب دام، بهبود کیفیت زندگی و ایجاد امنیت برای همه بهره‌برداران پس از اجرای پروژه‌ها، تناسب و هماهنگی میزان اعتبار مالی صرف شده با نتایج پروژه‌ها و مشورت و دخیل کردن نظر بهره‌برداران در اجرای پروژه‌ها، بیشترین تأثیر را در اجرای پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع دارند.

استناد: رحمانی‌راد خرفکلی، محمد رضا؛ حیدری، قدرت‌اله؛ قربانی، جمشید و رزاقی بورخانی، فاطمه (۱۴۰۳). تأثیر حکمرانی خوب بر اجرای پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع از دیدگاه بهره‌برداران (مطالعه موردی: مراتع ییلاقی استان گیلان). *نشریه حکمرانی منابع طبیعی*، ۱ (۱) ۱۵-۳۷.

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.

© محمد رضا رحمانی‌راد خرفکلی، قدرت‌اله حیدری، جمشید قربانی، فاطمه رزاقی بورخانی

۱. مقدمه

مراتع از بخش‌های مهم محیط زیست و منابع طبیعی است که در دهه‌های اخیر تخریب زیادی را متحمل شده است (کریمی و ثقلینی، ۲۰۲۱). این منابع مهم تجدیدپذیر جایگاهی ویژه و اساسی در حفظ و پایداری محیط زیست، منابع آب و خاک و تأمین معیشت جوامع محلی و روستایی دارند (سواری، ۲۰۲۲). با وجود اهمیت زیاد مراتع، واقعیت‌ها حاکی از آن است که به دلیل بهره‌برداری بی‌رویه و مدیریت نامناسب مراتع، استعداد، پتانسیل و بهره‌وری این منابع با ارزش به شدت کاهش یافته است (نصیری و طهماسبی، ۲۰۲۲). مناطق روستایی به‌واسطه نزدیکی به مراتع و تأثیرگذاری مستقیم بر آنها و تأثیراتی که از مراتع می‌پذیرند، از اهمیت بسزایی در اقتصاد روستایی برخوردارند و بر این اساس حفاظت از آنها در زندگی انسان در توسعه پایدار روستایی جایگاه خود را بیشتر نشان می‌دهد (حجاریان، ۲۰۲۲). در حقیقت فرایند توسعه بدون توجه به رویکرد انسان‌گرایانه و زیست‌محیطی فاقد اعتبار است و باید همه گروه‌های ذی‌نفع در این قبیل اشکال توسعه‌ای منتفع شوند (حجاریان، ۲۰۲۲). از طرفی جوامعی که در عرصه‌های طبیعی امرار معاش می‌کنند، در مرکز گفتمان سیاست حاکم بر منابع طبیعی قرار دارند (Kurniawan et al., 2021). مدیریت و بهره‌برداری بنیادین از مراتع با توجه به برنامه‌ها و سیاست‌های مختلف دولتی دارای چالش‌ها و کشمکش‌های زیادی بوده است (Bennett & Dearden, 2014). نحوه مدیریت سامان‌های عرفی مراتع یکی از مهم‌ترین معضلات مراتع کشور است، به‌گونه‌ای که در طول چند دهه اخیر این موضوع به یکی از مهم‌ترین معضلات مراتع کشور تبدیل شده است (کریمیان، ۲۰۱۱). با بررسی نظام‌های بهره‌برداری در مراتع ایران می‌توان گفت مؤلفه‌های اکولوژیکی، وضعیت پوشش گیاهی و مشخصات فنی مراتع از عوامل شکل‌گیری نظام‌های مدیریت چرا و بهره‌برداری از مراتع است (کریمیان، ۲۰۱۱). بیشتر دولت‌ها در پی طراحی و اجرای برنامه‌ها و سیاست‌هایی هستند که از طریق آنها کشور و مردم خود را به پیشرفت و توسعه بیشتر برسانند و سعادت و رفاه را برای آنان به ارمغان آورند (رضای تبریزی منفرد و همکاران، ۲۰۲۱). یکی از اهداف کلان در پایداری مراتع، جلوگیری از تخریب و احیا و اصلاح مراتع است که دستیابی به آن در گرو رعایت بهره‌برداری از مراتع، آگاهی از مشکلات مالکیتی مراتع و برنامه‌ریزی دقیق و جامع برای نظارت بر بهره‌برداری و اصلاح و احیای مراتع از طرف سازمان‌ها و ادارات مسئول است. در نهایت تحقق شرایط فوق در گرو مشارکت بهره‌برداران است (حیدری و همکاران، ۲۰۱۰). عوامل متعددی موجب تغییرات منفی در وضعیت کمی و کیفی مراتع می‌شوند که به سیر نزولی و تخریب شدید خاک و پوشش گیاهی و در نهایت کاهش درآمد بهره‌برداران، وقوع سیلاب‌های مخرب، مهاجرت روستاییان و عشایر به شهر و فقر بهره‌بردار منجر می‌شود. یکی از این عوامل، بی‌اثری یا کم‌اثری برنامه‌های مختلف اجراشده در مراتع است (حجاریان، ۲۰۲۲). بنابراین در مدیریت و اجرای طرح‌های اصلاح و احیاء، به‌کارگیری اصول مرتعداری به‌ویژه شیوه‌های بهره‌برداری از مراتع اهمیت زیادی دارد. بدون شناخت دقیق شیوه‌های بهره‌برداری، مدیریت و اجرای پروژه‌های اصلاح و احیاء مراتع امکان‌پذیر نخواهد بود. به نظر می‌رسد که برای حفظ پایداری بوم‌شناسی مراتع، شناخت شیوه‌های بهره‌برداری و میزان تأثیر آنها در بهبود یا تخریب مراتع اولویت دارد (طهماسبی و همکاران، ۲۰۲۱). افزون بر سیستم‌های طبیعی، مدیریت منابع طبیعی با عوامل مختلفی همچون بهره‌برداران و منافع و تمایلات آنان مواجه است. حال با توجه به مشکلات ناشی از تجارب برنامه‌های موجود در عرصه‌های منابع طبیعی، ضرورت پیشرفت روش‌های نو به‌ویژه در سیاستگذاری و برنامه‌ریزی وجود دارد (جنتی‌چنار و کلاهی، ۲۰۱۸). در دهه اخیر، حکمرانی به‌عنوان عاملی حیاتی و تعیین‌کننده در زمینه توسعه پایدار و مدیریت و حفاظت از منابع طبیعی شناخته شده است. به‌طوری که حکومت‌ها به‌طور چشمگیری در اثربخشی حفاظت این عرصه‌ها و کارکرد آن در رفاه انسان‌ها تأثیر دارند (Springer et al., 2021). در نظام حکمرانی، ارتباط بین منابع طبیعی غیرمتمرکز مانند جنگل‌ها و مراتع، با کیفیت حکمرانی اقتصادی می‌تواند از طریق توزیع قدرت بین بازیگران و بهره‌برداران مختلف در بهبود کیفیت نهاده‌های اقتصادی اثرگذار باشد (بخشی‌آنی و همکاران، ۲۰۲۲). تقلیل درگیری و تضادها در مراتع وابسته به تمهیدات مناسب حکمرانی و ابتکارات در سطح پروژه‌های محلی است و سبب تشویق مشارکت در بین بهره‌برداران در استفاده پایدار از منابع طبیعی خواهد شد. در طرف دیگر شاخص‌های ضعیف حکمرانی در حصول نتایج ضعیف در اثر پروژه‌های احیایی مراتع، سیستم‌های حقوقی ناعادلانه و غیرمجاز، محرومیت اجتماعی، جامعه مدنی غیرمتعهد، تخصیص ناعادلانه منابع و به حاشیه کشیده شدن و فقیر شدن جوامع وابسته به منابع طبیعی را در پی

دارد (Davis, et al., 2013). یکی از مهم‌ترین دلایل رشد سریع تقاضا برای اطلاعات درباره ارزیابی‌های منابع طبیعی، پیچیدگی روزافزون مدیریت منابع طبیعی در اثر تسریع فشار ناشی از کمبود روزافزون منابع، کاهش سلامت حوضه‌های آبخیز، افزایش مصرف انسانی منابع، تغییر تنظیمات عمومی و تغییرات آب‌وهوایی است (Richardson et al., 2015). همچنین سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های بالا به پایین در مدیریت منابع طبیعی دارای کمترین نقش از طرف جوامع محلی است که خود سدی در برابر مشارکت حداکثری آنها در طرح‌ها و پروژه‌های منابع طبیعی است (Kurniawan et al., 2021). نقش مردم در تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی، اجرا، نظارت، پایش و ارزشیابی هر برنامه حفاظتی اهمیت حیاتی دارد و شالوده نظام مدیریتی مناسب برای حفاظت از مراتع، باید بر مبنای مدیریت مبتنی بر مشارکت جوامع محلی باشد و ضروری است که جایگاه مردم و در واقع بهره‌برداران اصلی از منابع طبیعی در طرح‌های حفظ و احیا به درستی شناخته شود و اجرای طرح‌های مزبور بدون توجه به زمینه‌های مشارکت مردمی امکان‌پذیر نیست (حیدری و همکاران، ۲۰۲۲). به‌کارگیری فرایندهای حکمرانی خوب ممکن است از اهمیت اثربخشی اکولوژیک برای حفظ پشتیبانی محلی برای حفاظت از منابع طبیعی مهم‌تر باشد. در گستره حکمرانی خوب در مراتع، بهره‌برداران مرتعی، نهادهای محلی و حاکمیتی منابع طبیعی از بازیگران هستند و به‌عنوان محدودیت‌های طراحی‌شده توسط انسان، نهادهای اعم از رسمی و غیررسمی، رفتار و اقدامات کاربران منابع را در محیط‌های مختلف شکل می‌دهند (Mairomi & Kimengsi, 2021). در سال‌های اخیر، تطابق سیستم حکمرانی با موضوعات متنوع و پیچیده مربوط به توسعه منطقه‌ای و منابع طبیعی رایج شده است. در چنین شرایطی حکمرانی از نظر عملی، سازمان‌ها و ذی‌نفعان مختلف را درگیر می‌کند و دولت‌های ملی و محلی تصمیماتی را اتخاذ می‌کنند که بر بقیه تأثیر می‌گذارد. پایداری وضعیت مراتع مبتنی بر ایجاد تعادل بین جامعه انسانی و محیط طبیعی است. از طرفی حکمرانی خوب بخشی از حاکمیت زیست‌محیطی را تشکیل می‌دهد و می‌تواند چارچوبی منظور شود که در آن درباره محیط جهانی برای نسل‌های آینده بحث شود و سپس تعیین هدف صورت گیرد (Kagaya & Wada, 2021). در مدیریت منابع طبیعی نیز حکمرانی شامل سازوکارها، فرایندها و نهادهایی است که بهره‌برداران حقوق قانونی خود را مطالبه می‌کنند، با تعهدات خود آشنا می‌شوند و درباره تفاوت‌ها یا تضادها با یکدیگر مواجه می‌شوند (پایسته و همکاران، ۲۰۲۰). از آنجا که مدیریت یکی از مهم‌ترین عوامل در بهره‌وری مراتع است (توحیدنیا، ۲۰۰۴)، عملیات مدیریت مراتع، زمانی کارا تر و مؤثرتر خواهد بود که به‌عنوان ارکان اصلی منابع محیطی در نظر گرفته شود و در تصمیم‌گیری راهبردی، فرم و ساختار کارکردی داشته باشد (Prell et al., 2009; Ogata, 2001). بیشتر سطح جنگل‌ها و مراتع استان گیلان، به مساحت ۸۰۹۶۹۸ هکتار در وضعیت متوسط قرار دارند (دستان و همکاران، ۲۰۲۲) و بی‌توجهی بهره‌برداران به قوانین و مقررات و همچنین نداشتن شناخت صحیح عوامل مؤثر از عوامل اصلی تخریب در مراتع گیلان محسوب می‌شود (جعفری هفتخوانی و جعفری هفتخوانی، ۲۰۱۵). با توجه به اینکه نبود زمینه‌سازی حکمرانی مراتع به دلیل شکست برنامه‌های احیایی و مدیریتی مراتع مورد توجه است، پژوهش حاضر به بررسی تأثیر حکمرانی خوب بر پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع پرداخته و با تأکید بر نقش حکمرانی در حل مسائل سیستم‌های پیچیده، ساختار توزیع قدرت را میان کنشگران قانونی (بهره‌برداران) تجزیه و تحلیل کرده است.

حکمرانی خوب از دهه ۱۹۸۰ با هدف دستیابی به توسعه پایدار در ادبیات توسعه مطرح شد (ابراهیم‌پور و الیکی، ۲۰۱۵). این مفهوم را در پی ناکارآمدی سازوکارهای گذشته توسعه، کشورهای توسعه‌یافته و مجامع بین‌المللی ارائه کرده‌اند (Roy, 2008). چالش‌های مرتعداری در سکونتگاه‌های روستایی بسیار گسترده است. تجارب سالیان طولانی نشان‌دهنده آن است که مهم‌ترین دلایل عمده تخریب مراتع، عواملی همچون سیاست‌های تمرکزگرایی و دولتی شدن مدیریت منابع طبیعی و کم‌توجهی به نقش سازمان‌های غیردولتی (به‌عنوان نهاد عمومی مشارکتی) است (حجاریان، ۲۰۲۲).

ساینمخ و همکاران (۲۰۲۲) در مطالعه‌ای مروری درباره تخریب مراتع در مغولستان ابراز کردند که دلایل تخریب و مشکلات موجود در مراتع طبق نظر بهره‌برداران را می‌توان به چهار دسته اصلی شامل خشکسالی و در نتیجه کمبود منابع آب، ضعف مدیریت چرای دام، ضعف سازمانی و نبود قوانین و مقررات پیشگیرانه و مسائل اقتصادی و کمبود درآمد بهره‌برداران تقسیم کرد.

راهکارهای مدیریتی را می‌توان در زمینه‌های مقابله با خشکسالی و کمبود بارش، اشتغال‌زایی و استفاده چندمنظوره از کارکردهای مختلف در قالب شرکت‌های تعاونی، رعایت اصول مدیریت چرای دام و رعایت قوانین و مقررات وضع‌شده توسط مجریان طبقه‌بندی کرد (یاری و همکاران، ۲۰۲۲ الف). متغیرهایی مانند اجماع‌پذیری، مسئولیت‌پذیری و انعطاف‌پذیری برجسته‌ترین مؤلفه‌های تأثیرگذار بر برنامه‌های مدیریت محلی هستند (Oksana, 2008). ابوی^۱ و کانگا^۲ (۲۰۲۲) بر تمرکززدایی حاکمیت در مدیریت جنگل‌ها و مدیریت مشترک دولت و جوامع محلی تأکید کرده و بیان داشته‌اند که ورود دولت ملی کنیا در مدیریت جنگل‌های لویتا که به صورت محلی مدیریت می‌شود، ممکن است به تقسیم ناعادلانه قدرت و تضعیف بیشتر حکمرانی در جامعه منجر شود. در پژوهش حجاریان (۲۰۲۲)، شاخص‌های برنامه‌ریزی، مشکلات انسان‌ساخت، قوانین و مقررات، مهارت فردی و عامل نظارت در تبیین مدیریت مراتع مؤثرند. بیشترین اثر غیرمستقیم بر مدیریت مراتع از طرف عواملی مانند چندسطحی بودن اهداف برنامه، نظام‌های بهره‌برداری نامناسب توسط کشاورزان، حاکمیت شیوه‌های غیراصولی و غیرعلمی در کشاورزی، روش‌های نامناسب شخم، ضعف مکانیزاسیون، بازدارنده نبودن قوانین و نداشتن ضمانت اجرای قوانین ارزیابی مراتع و نبود نظارت جامع مدیریتی است. از منظر ارزانی و همکاران (۲۰۲۲) با برنامه‌ریزی برای بهره‌برداری اصولی با مدیریت صحیح و ارزان می‌توان مراتع را مدیریت کرد و ترکیب پوشش گیاهی آن را ارتقا داد. وجود تنوع گسترده در روابط ذی‌نفعان، از نظر تأثیرات، وابستگی‌ها و توازن قدرت، با تفاوت‌های بین سیستم‌های تصدی جمعی و خصوصی نشان‌دهنده این است که در مراتع خصوصی، سطوح مساوی نفوذ و قدرت ذی‌نفعان، سبب می‌شود که فرایند احیای مراتع بسیار پایدارتر و انعطاف‌پذیرتر، با اتحاد بیشتر و اهداف توافقی بیشتر بین اغلب بهره‌برداران انجام گیرد. وضعیت در مراتع مشاع بسیار متفاوت است، زیرا بیشتر ذی‌نفعان از نظر تصمیمات مدیریتی نفوذ ضعیفی دارند و اتحاد کمتر و اهداف متضاد بیشتری در بین آنها وجود دارد (Dhehibi, 2021). از دیدگاه کارلان^۳ و همکاران (۲۰۲۲) تأثیرات بر سلامت مرتع، بهره‌وری دام و اقتصاد خانوار منفی یا صفر است. با توجه به اهمیت مدیریت منابع طبیعی، به‌ویژه با حجم مسائل ناشی از تغییرات آب‌وهوایی، تحقیقات بیشتری برای شناسایی زمینه‌ها، رویکردها و اجزای برنامه‌ای که تأثیرات قوی و فراگیر دارند در حکمرانی خوب مراتع مورد نیاز است و حکمرانی خوب یا شایسته اغلب با اصولی چون حاکمیت قانون، شفافیت، برابری و انصاف، جریان آزاد اطلاعات، مشارکت، مدیریت مؤثر منابع عمومی، پاسخگویی و کنترل فساد مرتبط است که پایه‌ای حیاتی برای دستیابی به نتایج مثبت اجتماعی اقتصادی و محیط زیستی در نظر گرفته می‌شود (Davis, et al., 2013). از نظر حیدری و همکاران (۲۰۲۲) شیوه بهره‌برداری در مراتع، مقدار درآمد مرتعداران و آگاهی و تجربه بهره‌برداران بیشترین تأثیر را در تحقق حکمرانی مشارکتی در مراتع دارد. شاخص‌های اجرا و حل تعارض‌ها با بیشترین مقدار و دو شاخص برنامه‌ریزی و هماهنگی با کمترین مقدار به ترتیب در بالاترین و پایین‌ترین سطح شاخص حکمرانی در مراتع قرار گرفتند. از دیدگاه محمدی و کلاهی (۲۰۲۰) بهره‌برداران به مشارکت در طرح‌ها مشتاق‌اند و عواملی مانند سودآوری اقتصادی طرح‌ها، تحصیلات، شغل‌ها، تضادهای اجتماعی و جذابیت‌های محیطی تأثیر مهمی در مشارکت مردم در طرح‌های منابع طبیعی ایجاد کرده است. طراحی نکردن طرح‌های چندمنظوره، تمرکز قدرت تصمیم‌گیری در مرکز و به‌کار نگرفتن نیروی محلی در اجرای طرح‌ها (اشتغال‌زایی)، از مهم‌ترین زیرشاخص‌های مؤثر بر ضعف مشارکت مردم در طرح‌های آبخیزداری حوضه نینه‌رود هستند (مصفايي و همکاران، ۲۰۲۳). براون^۴ و دورام^۵ (۲۰۱۰) از تحقیقشان نتیجه گرفتند که افزایش آگاهی از شرایط حوضه آبخیز، ارتقای همکاری‌های بین‌سازمانی، اجماع در طرح‌های مدیریتی منابع طبیعی و صحت و هدفمندی طرح‌های نهایی اثر مهمی در این مقوله دارند. از طرفی می‌توان ادعان کرد که رویکرد حاکمیت مشارکتی در پی افزایش مسئولیت‌پذیری در تصمیم‌گیری، بهبود مدیریت منابع طبیعی، افزایش شفافیت و دسترسی به اطلاعات است (Cesar, 2019). مرور منابع مبین آن است که تحقق حکمرانی در مراتع سبب افزایش توانمندی‌ها و بهره‌وری بهینه از بقیه امکانات و منابع موجود در حوضه آبخیز

۱ Mbuvi

۲ Kungu

3. Karlan

4. Brown

5. Duram

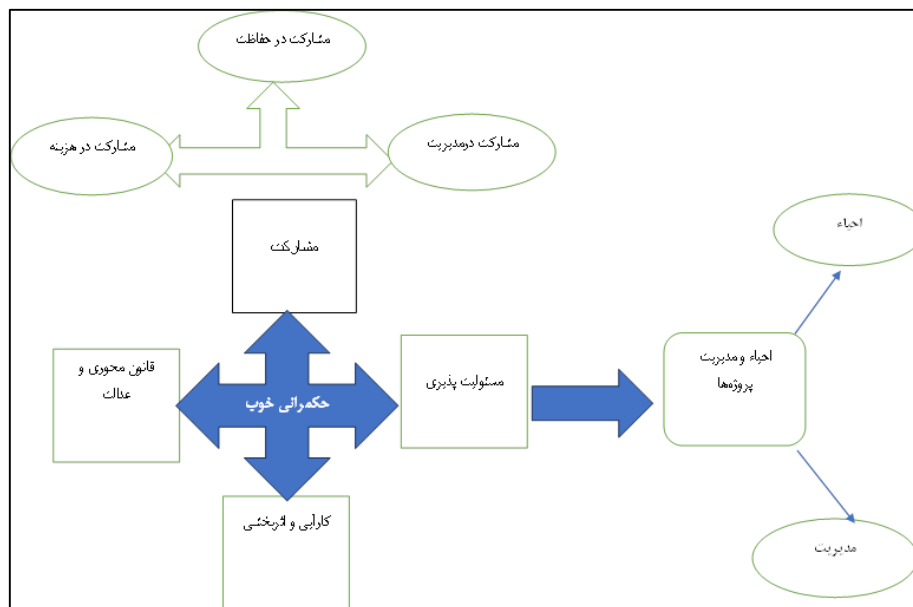
می‌شود. اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع، گامی اصولی در چرخه مدیریت مردم‌نهاد آبخیز و مدیریت شایسته حوضه‌هاست. بر این اساس در هر حوضه آبخیز برای اتخاذ تدابیری با هدف رفع موانع تحقق حکمرانی پروژه، شناسایی عوامل مؤثر بر ضعف حکمرانی مردمی ضروری است. در استان‌های مختلف همه‌ساله اعتبارات زیادی به طرح‌های مرتعداری اختصاص می‌یابد و این در حالی است که تا مشکل مشارکت نکردن روستاییان در اجرای این طرح‌ها برطرف نشود نمی‌توان امید چندانی بر کارایی و سودمندی این طرح‌ها داشت، چراکه در این حالت روستاییان از ارزش و اهمیت طرح‌ها غافل‌اند و هیچ‌گونه تلاشی برای حفظ و نگهداری آنها از خود نشان نخواهند داد و این موجب می‌شود تا همه‌ساله میلیون‌ها تومان از اعتبارات صرف هزینه مرمت و بازسازی ابنیه و نگهداری حوضه‌های آبخیز شود (مصفايي و صالح‌پورجم، ۲۰۲۱). از مهم‌ترین اقداماتی که می‌توان در زمینه رفع موانع مشارکت جوامع محلی در طرح‌های مرتعداری به انجام رساند، شناسایی، دسته‌بندی و رتبه‌بندی عواملی است که سبب تحقق نیافتن حکمرانی در این طرح‌ها می‌شود. این پژوهش در پی پاسخ به این پرسش است که مهم‌ترین شاخص‌های حکمرانی خوب در اجرای پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع کدامند؟ فرضیه اصلی تحقیق این است که مسئولیت‌پذیری، شفافیت و مشارکت در اجرای پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع مؤثر هستند. بنابراین هدف‌های پژوهش حاضر عبارت است از: ۱. بررسی وضعیت پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع؛ ۲. شناسایی عوامل مؤثر بر اجرای پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع؛ ۳. بررسی تأثیر شاخص‌های حکمرانی خوب بر روند اجرای پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع در سطح مراتع استان گیلان (مراتع بیلاقی شهرستان‌های سیاهکل و رودسر).

۲. روش‌شناسی

۲-۱. روش اجرای پژوهش

پژوهش کیفی حاضر از نظر هدف کاربردی، از لحاظ شیوه گردآوری داده‌ها پیمایشی و از نظر رابطه بین متغیرها از نوع تحقیقات توصیفی-همبستگی است. از روش مدلسازی معادلات ساختاری با روش تحلیل عاملی مرتبه دوم برای تطابق‌پذیری نشانگرها با سازه‌های تحت بررسی استفاده شده است. جامعه آماری شامل همه بهره‌برداران صاحب پروانه چرا در مراتع پیرکوه و کلاک در شهرستان سیاهکل (۱۰۸ نفر) و مراتع گهکلام در شهرستان رودسر (۳۳ نفر) است. حجم نمونه برای بهره‌برداران با استفاده از فرمول کوکران و تطبیق با جدول مورگان و کرجسی، برای مراتع پیرکوه و کلاک ۸۴ نفر و برای بهره‌برداران گهکلام ۳۰ نفر تعیین شد. با توجه به بررسی‌های میدانی در سطح مراتع تحت بررسی و نظر به فهرست ممیزی دامداران، به دلایلی نظیر ترک حرفه دامداری، فوت دامدار، در دسترس نبودن دامداران، تعارض‌های ارثی و ... از بین دامداران مراتع پیرکوه و کلاک ۴۰ نفر و در مراتع گهکلام نیز ۲۰ نفر در دسترس بودند که به همین تعداد پرسشنامه تکمیل شد. در برآورد مدل معادله‌های ساختاری به روش حداقل مربعات جزئی، تعداد حجم مناسب نمونه برای برآورد یک مدل، پنج تا ده برابر تعداد مسیرهای موجود در مدل است (Majchrzak et al., 2005). با توجه به اینکه حجم نمونه حاضر ۶۰ مورد است و در مدل، پنج مسیر علی وجود دارد، حجم نمونه برای برآورد مدل کفایت می‌کند. ابزار اصلی جمع‌آوری داده‌ها، پرسشنامه بود که پنج بعد ویژگی‌های فردی، مشارکت (چهارده نشانگر)، قانون‌محوری (چهارده نشانگر)، کارایی و اثربخشی (سیزده نشانگر) و مسئولیت‌پذیری (چهارده نشانگر) را در بر می‌گرفت. پرسشنامه به صورت طیف لیکرت از ۱ تا ۵ (۱- خیلی کم، ۲- کم، ۳- متوسط، ۴- زیاد، ۵- خیلی زیاد) برای ابعاد حکمرانی خوب بود. گویه‌ها به صورت محقق‌محور با اقتباس از مطالعات و تحقیقات مختلف استخراج و سنجش شد. به منظور اطمینان از پایایی پرسشنامه از طریق محاسبه ضریب آلفای کرونباخ به صورت پیش‌آزمون ۱۵ نفر از بهره‌برداران بررسی شدند که با توجه به اینکه مقدار آلفای کرونباخ بیشتر از ۰/۷ (۰/۸۱) بود، از پایایی ابزار تحقیق برای سنجش متغیرهای مورد نظر اطمینان حاصل شد. روایی پرسشنامه توسط متخصصان از نظر محتوایی تأیید شد. روایی و پایایی مدل نهایی نیز براساس مقادیر عددی به دست‌آمده در حد مطلوب ارزیابی شد. در مجموع شاخص‌های حکمرانی خوب مرتع با ۵۱ نشانگر و ۵ بعد وارد تحلیل عاملی تأییدی شد. در این مرحله افزون‌بر اندازه‌گیری نشانگرها با سازه‌ها (چهار بعد)، روایی سازه‌ها با متغیر پنهان بررسی شد. در این تحقیق مدلسازی معادلات ساختاری با روش حداقل مربعات جزئی انجام پذیرفت و با استفاده از نرم‌افزار SmartPLS نسخه ۳

داده‌پردازی صورت گرفت. همچنین برای بررسی ویژگی‌های فردی بهره‌برداران از نرم‌افزار SPSS استفاده شد. محدوده‌های تحت بررسی در این تحقیق، سامان‌های عرفی پیرکوه و کلاک در شهرستان سیاهکل و سامان عرفی گهکلام در شهرستان رودسر هستند.

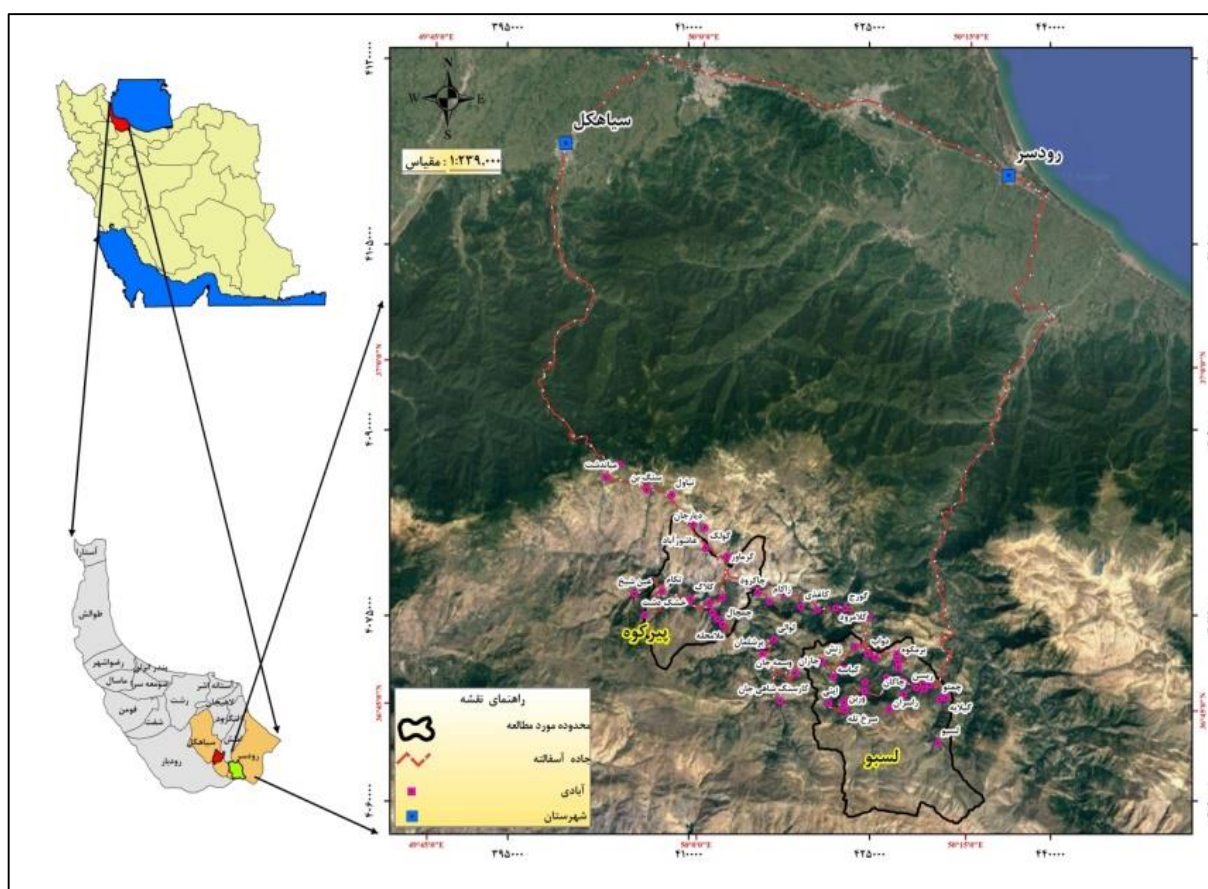
شکل ۰۱. مدل مفهومی پژوهش

۲-۲. معرفی منطقه پژوهش

سامان عرفی پیرکوه و کلاک با مساحت ۱۵۷۲ هکتار در حد فاصل طول جغرافیایی $58^{\circ} 12' 13''$ تا $50^{\circ} 01' 13''$ شرقی و عرض جغرافیایی $36^{\circ} 47' 42''$ تا $36^{\circ} 50' 6''$ شمالی قرار گرفته و دارای روش چرای متناب و مشاع، ۷۳۶۰ واحد دامی و ۱۲۰ روز طول دوره چرا است. روستای پیرکوه با جمعیت ۵۸۸ نفر و ۲۰۳ خانوار و روستای کلاک با جمعیت ۲۶۱ نفر و ۹۲ خانوار در دهستان پیرکوه بخش دیلمان شهرستان سیاهکل واقع شده‌اند. ممیزی این سامان نخستین بار در سال ۱۳۷۳ ممیزی صورت گرفت و پس از دوره پنج‌ساله در سال ۱۳۸۲ در طرح مرتعداری آن تجدید نظر شد و با در نظر گرفتن شرح خدماتی به‌روزتر و توجه به مسائل فنی و نگاهی اصولی به برنامه تعادل دام و مرتع تهیه شد. اشتغال اصلی مرتعداران موجود دامداری است، ولی کشاورزی جزء بزرگی از معیشت زندگانی این افراد را تأمین می‌کند؛ به‌طوری که منطقه مورد نظر از قطب‌های تولید فندق و گردو است. ساختار اجتماعی مرتعداران از نوع کوچ‌نشین، زبان آنها گیلکی، دین آنها اسلام و مذهب آنها تشیع است. دامداران در زمستان از علوفه‌های دستی مانند کاه و کلش بسته‌بندی‌شده و خوراک مکمل از قبیل جو، سبوس و آرد جو استفاده می‌کنند. با وجود این، در مراتع پیرکوه و کلاک مشکلات عدیده دامداری و کمبود علوفه ناشی از تعداد دام زیاد، سبب رعایت نشدن زمان شروع چرا در هر تقویم چرای و در نتیجه وخامت وضعیت مرتع شده است، به‌طوری که این منطقه در سال‌های اخیر از پرتخلف‌ترین مراتع شهرستان سیاهکل بوده است. تمامی دامداران در عرصه بیلاقی دارای چاک علف‌بر هستند و بنابراین از این منبع بارزش برای تغلیف زمستانه دام‌های خود استفاده می‌کنند (اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان گیلان، ۲۰۲۲).

سامان عرفی گهکلام در حد فاصل طول جغرافیایی $50^{\circ} 13' 12''$ تا $50^{\circ} 16' 2''$ شرقی و عرض جغرافیایی $36^{\circ} 40' 2''$ تا $36^{\circ} 40' 9''$ شمالی قرار گرفته است. پلاک ثبتی گهکلام در حوضه آبخیز کاکرود (لسبو) در منطقه‌ای کوهستانی و در فاصله ۸۰ کیلومتری شهرستان رودسر در استان گیلان قرار گرفته است. چهار ماه از سال از اول خرداد تا پایان شهریور از این مرتع به‌عنوان چراگاه دام استفاده می‌شود. مساحت کل مرتع سامان عرفی گهکلام ۹۰۰ هکتار است. سامان عرفی گهکلام در بخش اعظمی از سال فاقد سکنه و کوچ‌رو است و به‌عبارتی دارای جمعیت واحدی نیست. مرتعداران سامان عرفی تحت بررسی از اوایل خرداد تا اواخر شهریورماه به‌مدت چهار ماه در مرتع گهکلام حضور دارند و با فرا رسیدن پاییز و برودت هوا، منطقه را به قصد حضور در

مراتع قشلاقی و گرمسیر رحیم‌آباد (شهری بین مرتع مورد نظر و شهر رودسر در ۲۵ کیلومتری رودسر) ترک می‌کنند. مرتع سامان عرفی گهکلام با قرارگیری در مناطق مرتفع از مراتع با آب‌وهوای بیلاقی شهرستان رودسر محسوب می‌شود و مأمّن دامداری و دامپروری است و با برخورداری از آب‌وهوای مناسب، پتانسیل لازم را برای دامداری و دامپروری دارد و می‌تواند به تولیدات دامی شهرستان رودسر کمک کند. گویش محلی مرتعداران ساکن در این سامان عرفی، اشکوری، دین آنها اسلام و مذهب آنها تشیع است. طرح مرتعداری در این منطقه نخستین بار در سال ۱۳۷۳ به شکل ساده تهیه و تصویب شد. در سال‌های اخیر افزایش فشار چرای دام، وجود دامداران غیرمجاز و ... سبب کمبود علوفه و تغییر محسوس در وضعیت و گرایش مرتع شده است (اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان گیلان، ۲۰۲۲). برای اجرای این پژوهش، مراتع پیرکوه و کلاک و گهکلام با توجه به سابقه دامداری، تنوع کاربری‌ها، تعدد بهره‌بردار، بزرگ‌ترین سامان‌های عرفی شهرستان‌های سیاهکل و رودسر، سال اجرای پروژه‌های احیایی و مدیریتی و قابلیت اندازه‌گیری نتیجه، جمعیت، نوع بهره‌برداری و وضعیت مرتع انتخاب شدند. در شکل ۲ موقعیت قرارگیری مناطق یادشده ارائه شده است.

شکل ۲. موقعیت سامان‌های عرفی در حوضه‌های آبخیز لسبو و پیرکوه در شهرستان، استان و کشور (یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲)

۳. یافته‌های پژوهش

یافته‌های این پژوهش حاصل تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده با استفاده از پرسشنامه‌هاست که در بخش آمار توصیفی و استنباطی ارائه شده است. در بخش آمار توصیفی ابتدا پایایی و روایی پرسشنامه‌ها بررسی شد. سپس به مؤلفه‌های حکمرانی خوب اشاره و نتایج به صورت درصد فراوانی ساده و درصد فراوانی تجمعی و میانگین و ضریب تغییرات ارائه شد. در نهایت با استفاده از روش تحلیل عاملی تأییدی، مدل مفهومی پژوهش و اهمیت گویه‌ها ارائه شد.

جدول ۱. ویژگی‌های فردی پاسخگویان (بهره‌برداران)

گروه‌ها	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
وضعیت سنی			
کمتر از ۴۰	۲۰	۳۳/۳	۳۳/۳
۴۰-۵۰	۱۸	۳۰	۶۳/۳
بیشتر از ۵۰	۲۲	۳۶/۷	۱۰۰
میانگین = ۴۶/۷	حداقل = ۲۵	حداکثر = ۷۱	
وضعیت تأهل			
متاهل	۵۴	۹۰	۹۰
مجرد	۶	۱۰	۱۰۰
سطح سواد			
بی‌سواد	۱۵	۲۵	۲۵
ابتدایی	۱۶	۲۶/۷	۵۱/۷
راهنمایی	۲۱	۳۵	۸۶/۷
دیپلم	۷	۱۱/۷	۹۸/۴
دانشگاهی	۱	۱/۶	۱۰۰
سابقه دامداری			
کمتر از ۲۰	۱۴	۲۳/۴	۲۳/۴
بین ۲۰ تا ۳۰	۲۳	۳۸/۳	۶۱/۷
بیشتر از ۳۰	۲۳	۳۸/۳	۱۰۰
میانگین = ۳۰	حداقل = ۵	حداکثر = ۶۰	
تعداد گوسفند و بز			
کمتر از ۱۰۰	۴۵	۷۵	۷۵
بین ۱۰۰ تا ۲۰۰	۱۱	۱۸/۳	۹۳/۳
بیشتر از ۲۰۰	۴	۶/۷	۱۰۰
میانگین = ۷۷	حداقل = ۱۰	حداکثر = ۴۰۰	
متوسط درآمد گوسفند و بز در سال			
کمتر از ۵۰	۱۷	۲۸/۳	۲۸/۳
۵۰ تا ۱۰۰	۴۰	۶۶/۷	۹۵
بیشتر از ۱۰۰	۳	۵	۱۰۰
میانگین = ۵۶	حداقل = ۱۰	حداکثر = ۱۵۰	
تعداد گاو و گوساله			
کمتر از ۱۰	۲۴	۴۰	۴۰
بین ۱۰ تا ۲۰	۱۴	۲۳/۴	۶۳/۴
بیشتر از ۲۰	۱	۱/۶	۶۵
میانگین = ۶	حداقل = ۰	حداکثر = ۳۰	
متوسط درآمد گاو و گوساله در سال			
کمتر از ۵۰	۴۵	۷۵	۷۵
۵۰ تا ۱۰۰	۶	۱۰	۸۵
بیشتر از ۱۰۰	۱	۱/۶	۸۶/۶
میانگین = ۲۷/۲	حداقل = ۰	حداکثر = ۱۵۰	
سطح باغ			
کمتر از ۱	۲۸	۶۳/۳	۶۳/۳
۱ تا ۳	۱۷	۲۸/۳	۹۱/۶
بیشتر از ۳	۱	۱/۶	۹۳/۲
میانگین = ۰/۸	حداقل = ۰	حداکثر = ۵	
متوسط درآمد باغداری در سال			
کمتر از ۵۰	۱۸	۳۰	۳۰
۵۰ تا ۱۰۰	۳۱	۵۱/۷	۸۱/۷
بیشتر از ۱۰۰	۶	۱۰	۹۱/۷
میانگین = ۷۵/۸	حداقل = ۰	حداکثر = ۲۰۰	

۳-۱. عوامل تأثیرگذار بر عملکرد و وضعیت پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع

در این قسمت به مطالعه و بررسی عوامل مؤثر بر عملکرد و وضعیت پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع پرداخته شده است. متغیرهای استفاده‌شده در این قسمت پژوهش شامل دو گروه از متغیرهای آشکار و متغیرهای پنهان (نهفته) است که فهرست آنها در جدول ۲ مشاهده می‌شود.

جدول ۲. متغیرهای آشکار و پنهان تحقیق و نماد آنها

نماد	متغیر آشکار	نماد	متغیر پنهان/آشکار
Pa Pr1	همکاری بین بهره‌برداران برای کاهش دام مازاد	Participation Protect	مشارکت در حفاظت
Pa Pr2	همکاری بین بهره‌برداران برای رعایت تقویم چرای		
Pa Pr3	تأمین منابع آب با انتخاب مکان مناسب برای احداث آب‌سخور		
Pa Pr4	همکاری بین بهره‌برداران برای پراکنش مناسب دام		
Pa Ma1	ایجاد انگیزه مشارکت بین بهره‌برداران توسط مهارت‌های عوامل اجرایی	Participation Manage	مشارکت در مدیریت
Pa Ma2	توجه کارشناسان به تجارب بهره‌برداران		
Pa Ma3	مشورت و دخیل کردن نظر بهره‌برداران در اجرای پروژه‌ها		
Pa Ma4	تأثیرگذاری نظر بهره‌برداران در انتخاب گونه‌های سازگار و مناسب		
Pa Ma5	مورد توجه قرار گرفتن همکاری در کنترل شدت چرا توسط بهره‌برداران بعد از اجرای پروژه‌ها		
Pa Co1	فراهم شدن آموزش‌های اجرایی و حفاظتی توسط کارشناسان برای بهره‌برداران	Participation Cost	مشارکت در هزینه
Pa Co2	تأثیرگذاری روابط خویشاوندی و محلی در اجرا و رعایت قرق پروژه‌ها		
Pa Co3	تأثیر اجرای پروژه‌ها بر افزایش اعتماد و تشویق بهره‌برداران به همکاری با دولت		
Pa Co4	همکاری لازم بین بهره‌برداران برای پرداخت هزینه‌ها		
Ac Ma1	هماهنگی بین بهره‌برداران برای برخورد با دامداران غیربومی	Accountability Manage	مسئولیت‌پذیری در احیا و مدیریت
Ac Ma2	تعهد به کاهش دام مازاد توسط بهره‌برداران برای تأثیر اقدامات اجرایی		
Ac Ma3	متعهد بودن بهره‌برداران برای کاهش رقابت در بهره‌برداری و کاهش تخریب		
Ac Ma4	تأثیر تعهد و مسئولیت‌پذیری کارشناسان در اجرای درست پروژه‌ها		
Ac Ma5	پاسخ‌دهی مسئولانه دست‌اندرکاران پروژه‌ها به خواسته‌ها و نیازهای دامداران		
Ac Ex1	مسئولیت‌پذیری ناظران در پراکنش مناسب دام	Accountability Excute	مسئولیت‌پذیری در اجرا
Ac Ex2	جدیت کارشناسان اجرایی در ایجاد روحیه مسئولیت‌پذیری در بین بهره‌برداران		
Ac Ex3	آگاه کردن بهره‌برداران در کاهش آسیب‌پذیری مراتع		
Ac Ex4	هدف‌گذاری صحیح و منظم کارشناسان در کاهش هزینه‌ها		
Ac Ex5	اعمال دقت کافی توسط ناظران در برنامه زمان‌بندی چرای در کنترل شدت چرا		
Ac Pr1	تعهد عوامل اجرایی پروژه‌ها به وعده‌های خود	Accountability Preserve	مسئولیت‌پذیری در نگهداری
Ac Pr2	قابلیت پذیرش مسئولیت‌های محول‌شده توسط کارشناسان		
Ac Pr3	مسئولیت‌پذیری دست‌اندرکاران پروژه‌ها در رفع مشکلات بهره‌برداران		
Ac Pr4	هماهنگی بین دست‌اندرکاران بخش‌های مختلف اجرایی پروژه‌ها		
Ef Ma1	رعایت تقویم چرای در اثر استفاده از نیروی انسانی مناسب و ماهر در پروژه‌ها	EffectManage	کارایی مدیریتی
Ef Ma2	همخوانی و تناسب اجرای پروژه‌ها با شرایط واقعی و اوضاع طبیعی		
Ef Ma3	انتخاب زمان و فصل اجرای مناسب برای اجرای پروژه‌ها		
Ef Ma4	تداوم اثر مثبت اجرای عملیات احیایی		
Ef Ma5	اشتیاق و تمایل بهره‌برداران به تداوم پروژه‌ها		
Ef Ec1	اثرهای بهبود وضعیت اقتصادی نسبت به چهار پنج سال پیش بعد از اجرای پروژه‌ها	EffectEcono	کارایی اقتصادی
Ef Ec2	تناسب و هماهنگی میزان اعتبارمالی صرف‌شده با نتایج پروژه‌ها		
Ef Ec3	تنوع منابع درآمدی دامداران در سامان عرفی در اثر اجرای پروژه‌ها		
Ef Ec4	توجه به پتانسیل و استفاده‌های چندمنظوره مراتع نظیر زنبورداری در پروژه‌ها		
Ef Ec5	تأثیر تعهد به وعده‌های اجرایی دست‌اندرکاران پروژه‌ها در اطمینان و افزایش سرمایه‌گذاری		
Ef Te1	افزایش مهارت فردی بهره‌برداران در اثر اجرای پروژه‌ها	EffectTevhnic	کارایی فنی
Ef Te2	قابل قبول بودن عملکرد نظارتی ناظران در زمان اجرای پروژه‌ها		
Ef Te3	تأثیر مکان‌یابی برای اجرای پروژه‌ها در تأمین نیازهای بهره‌برداران		

ادامه جدول ۲.

نماد	متغیر آشکار	نماد	متغیر پنهان/آشکار
Ru Ma1	پایبندی بهره‌برداران به اجرای دستورالعمل‌های ابلاغی در پروژه‌ها	Rule Management	قانون محوری در احیا و مدیریت
Ru Ma2	رعایت ملاحظات اقتصادی در دستورالعمل‌های ابلاغی اجرای پروژه‌ها		
Ru Ma3	توجه به منزلت و ساختار اجتماعی در دستورالعمل‌های اجرای پروژه‌ها		
Ru Ma4	توجه به امنیت شغلی و بهبود معیشت دامداران در دستورالعمل‌های اجرای پروژه‌ها		
Ru Ma5	تضمین هویت قانونی بهره‌برداران در اثر اجرای پروژه‌ها		
La Ex1	کاهش جرم و برخورد با تخلفات با هدف جلوگیری از بهره‌برداری زیاد و تخریب مراتع	LawExcute	قانون محوری در اجرا
La Ex2	جامع و شفاف بودن قوانین مرتبط در اجرای پروژه‌ها در تأمین حقوق بهره‌برداران		
La Ex3	تأمین عدالت براساس حقوق عرفی برای همه بهره‌برداران توسط قوانین مرتبط در اجرای پروژه‌ها		
La Ex4	تقویت اجماع محوری در کاهش رقابت برای بهره‌برداری توسط قوانین مرتبط در اجرای پروژه‌ها		
La Pr1	اعمال محوریت قانون به‌جای سلايق فردی در اجرای پروژه‌ها توسط کارشناسان	LawPreserve	قانون محوری در نگهداری پروژه
La Pr2	بهبود کیفیت زندگی و ایجاد امنیت برای همه بهره‌برداران پس از اجرای پروژه‌ها		
La Pr3	پاسخ‌دهی قانون به مطالبات و نیازهای بهره‌برداران با اجرای پروژه‌ها		
La Pr4	تابع قانون بودن کارشناسان و مدیران در دستیابی به موفقیت برای اجرای پروژه‌ها		
La Pr5	تابع قانون بودن بهره‌برداران در اجرای پروژه‌ها برای دستیابی به معیشت و رفاه مناسب		
Re & Ma of Rangelands	مدیریت و احیای پروژه‌ها	Restoration & Management of Rangelands	عملکرد

در این قسمت برای تجزیه و تحلیل عوامل تأثیرگذار بر اجرای پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع، از روش مدل‌سازی مبتنی بر حداقل مربعات جزئی (PLS) استفاده شد. دلایل انتخاب این روش عبارت است از: الف) مدل استفاده شده در این پژوهش، تلفیقی از مدل‌های انعکاسی بود؛ ب) قسمت ساختاری مدل دارای روابطی پیچیده میان متغیرهای پنهان بود؛ ج) هدف اصلی در این قسمت بررسی تأثیرگذاری گروهی از متغیرهای آشکار در قالب چند متغیر پنهان بر متغیرهای وابسته (پروژه‌های مدیریتی و احیایی) بود؛ د) مدل نظری معتبری در اختیار نبود و در نتیجه داشتن این مطالعه بیشتر جنبه اکتشافی داشت تا تأییدی؛ ه) حجم نمونه‌ها محدود بود. در این دست موارد بهتر است به‌جای استفاده از مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM)، از روش مدل‌سازی مبتنی بر حداقل مربعات جزئی استفاده شود (Hair, Hult, Ringle & Sarstedt, 2017). ابتدا مدل‌های اندازه‌گیری (انعکاسی) و پس از آن برازندگی بخش ساختاری مدل ارزیابی شد. برای ارزیابی پایایی شاخص، مقادیر بارهای عاملی متغیرهای آشکار و در راستای تأیید برازش بخش انعکاسی مدل‌های اندازه‌گیری از لحاظ معیارهای پایایی شاخص^۲، پایایی همسویی داخلی^۳، روایی همگرا^۴ و روایی تشخیصی^۵ مورد نظر قرار گرفت. بر اساس مقادیر ضرایب مسیر (شکل ۳)، مدل استفاده شده در این پژوهش شامل چهارده بخش اندازه‌گیری انعکاسی (دوازده متغیر پنهان یعنی مشارکت در حفاظت، مدیریت و هزینه، مسئولیت‌پذیری در احیا و مدیریت، اجرا و نگهداری، کارایی مدیریتی، اقتصادی و فنی، قانون محوری در احیا و مدیریت، اجرا و نگهداری پروژه و همچنین متغیر پنهان عملکرد احیایی و مدیریتی پروژه‌ها) بود. بار عاملی اغلب متغیرهای آشکار (نشانگرها) این سازه‌ها بیشتر از ۰/۷ و حداقل بارعاملی نشانگرها نیز ۰/۵۵۳ است که این موضوع نشان‌دهنده برازش مناسب مدل مورد پژوهش است. به عبارت دیگر، متغیرهای آشکار استفاده شده در این دوازده سازه، نشانگرهای مناسبی از عملکرد و همچنین وضعیت پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع هستند.

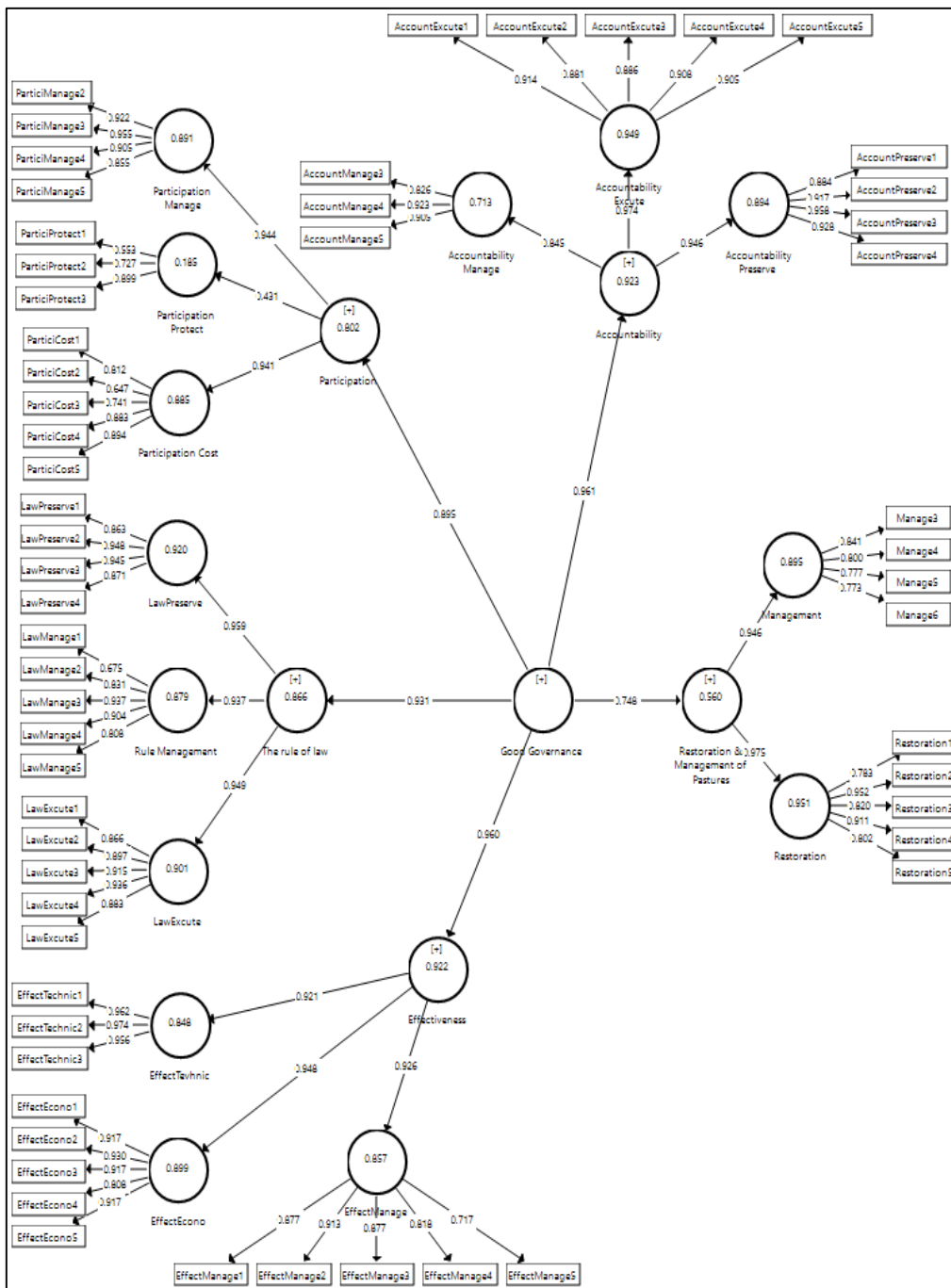
۱ Partial least squares

۲ Indicator reliability

۳ Internal consistency reliability

۴ Convergent validity

۵ Discriminant validity

شکل ۳. بارهای عاملی و ضرایب مسیر مربوط به مدل عوامل مؤثر بر پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع (یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲)

برای محاسبه پایایی همسویی داخلی از شاخص پایایی ترکیبی و ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. بر اساس نتایج به‌دست‌آمده از ارزیابی پایایی همسویی داخلی (جدول ۳)، مقادیر ضریب آلفای کرونباخ و مقادیر شاخص پایایی ترکیبی (PC) برای هر سه سازه انعکاسی بیشتر از ۰/۷ بود که بیانگر برخورداری مدل از پایایی مناسب است. برای ارزیابی روایی همگرای مدل، از معیار میانگین واریانس استخراج‌شده (AVE)، بارهای عاملی متقاطع و شاخص هم خطی (VIF) استفاده شد. بر پایه نتایج، میانگین واریانس استخراج‌شده (جدول ۳) برای هر سه سازه انعکاسی بیشتر از ۰/۵ به‌دست آمد که این موضوع

1. Composite Reliability
2. Cronbach's alpha coefficients
- ۳ Mean variance extracted

نشان‌دهنده برخورداری مدل تحت بررسی از روایی همگرا است. از سوی دیگر برای ارزیابی روایی همگرای بخش انعکاسی مدل اندازه‌گیری همچنین از بارهای عاملی متقاطع و مقادیر همخطی (VIF) بین متغیرهای آشکار سازه‌های انعکاسی استفاده شد. بر اساس جدول ۵ با توجه به اینکه مقادیر همبستگی هر یک از متغیرهای آشکار با متغیر پنهان (سازه) خود بیشتر از دیگر متغیرهای پنهان است، مدل‌های اندازه‌گیری انعکاسی از روایی همگرا برخوردارند. همچنین با توجه به اینکه مقادیر شاخص VIF برای همه متغیرهای آشکار مورد استفاده در مدل‌های اندازه‌گیری انعکاسی کمتر از عدد ۵ است؛ از این رو متغیرهای آشکار فاقد همخطی هستند. همچنین در ادامه، در راستای ارزیابی روایی تشخیصی از شاخص نسبت هم‌سنخ گرایی^۱ (HTMT) استفاده شد. براساس نتایج حاصل از ارزیابی روایی تشخیصی (جدول ۴)، مقادیر HTMT میان سازه‌های انعکاسی به کمتر از ۰/۹ و مناسب است.

در پایان به ارزیابی بخش ساختاری مدل پرداخته شد. برای این منظور بخش ساختاری مدل از لحاظ معیارهای ضریب تبیین (R^2) برای متغیرهای نهفته درون‌زا، شاخص پیش‌بین (Q^2) و معنی‌داری ضرایب مسیر بررسی شد. بر اساس نتایج مندرج در جدول ۶، مدل ساختاری مورد پژوهش دارای دو متغیر نهفته درون‌زا با نام‌های مدیریت و احیا بود. از آنجا که مقادیر R^2 مربوط به هر یک از آنها به ترتیب عبارت بودند از ۰/۸۹۵ و ۰/۹۵۱؛ همه آنها در حد قابل قبول (بیشتر از ۰/۱) قرار دارند (Sarstedt et al., 2017). همچنین شاخص پیش‌بین (Q^2) برای هر دو متغیر بیشتر از صفر است که نشان‌دهنده حد مطلوب و مناسب این شاخص برای هر سه متغیر است. از سوی دیگر، ضرایب مسیر برای همه روابط بین متغیرهای پنهان نیز بیشتر بررسی و ارائه شد (شکل ۳). در نتیجه مدل ساختاری نیز از برازندگی مناسب و کافی برخوردار است؛ بنابراین، می‌توان به تفسیر نتایج حاصل از مدل پرداخت.

جدول ۳. آماره‌های ارزیابی برازندگی بخش انعکاسی مدل اندازه‌گیری

سازه	آلفای کرونباخ	Pc	AVE
مشارکت در حفاظت	۰/۶۶۴	۰/۷۷۸	۰/۵۴۸
مشارکت در مدیریت	۰/۹۳۰	۰/۹۵۱	۰/۸۲۸
مشارکت در هزینه	۰/۸۵۶	۰/۸۹۸	۰/۶۴۱
مسئولیت‌پذیری در احیا و مدیریت	۰/۸۶۴	۰/۹۱۶	۰/۷۸۴
مسئولیت‌پذیری در اجرا	۰/۹۴۱	۰/۹۵۵	۰/۸۰۹
مسئولیت‌پذیری در نگهداری	۰/۹۴۱	۰/۹۵۸	۰/۸۵۱
کارایی مدیریتی	۰/۸۹۷	۰/۹۳۴	۰/۷۱۱
کارایی اقتصادی	۰/۹۴۰	۰/۹۵۴	۰/۸۰۸
کارایی فنی	۰/۹۶۲	۰/۹۷۵	۰/۹۳۰
قانون‌محوری در احیا و مدیریت	۰/۸۹۱	۰/۹۳۰	۰/۶۹۹
قانون‌محوری در اجرا	۰/۹۴۱	۰/۹۵۵	۰/۸۱۰
قانون‌محوری در نگهداری پروژه	۰/۹۲۸	۰/۹۴۹	۰/۸۲۴

(یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲)

جدول ۴. ارزیابی روایی تشخیصی بخش انعکاسی مدل اندازه‌گیری

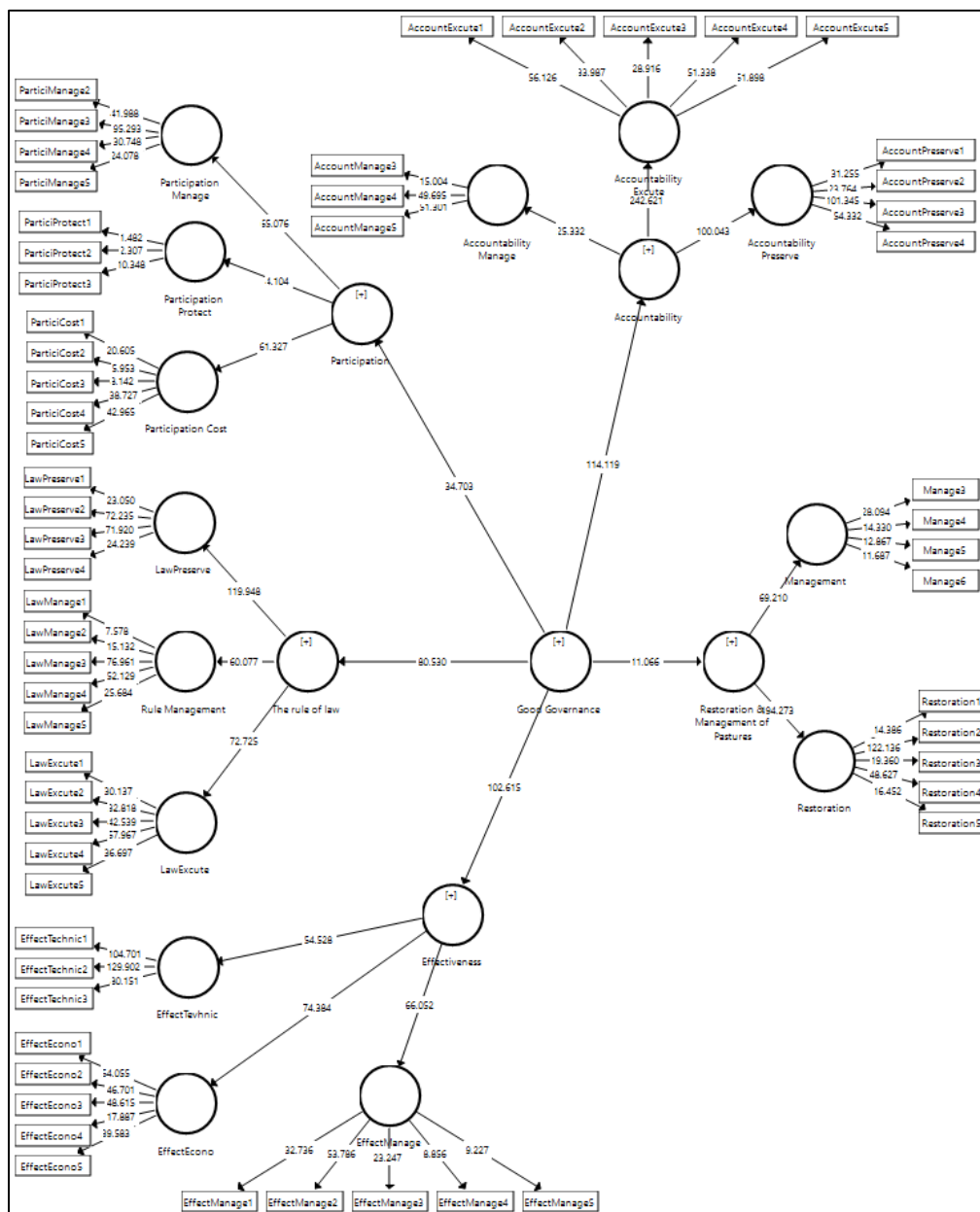
سازه	HTMT		
	حکمرانی خوب	مدیریت	احیا
حکمرانی خوب	۰/۷۴۸	-	-
مدیریت	۰/۶۹۱	۰/۷۹۸	-
احیا	۰/۷۳۸	۰/۸۵۱	۰/۸۵۶

(یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲)

^۱ Homogeneity ratio

جدول ۵. آماره‌های ارزیابی بخش انعکاسی مدل اندازه‌گیری بر اساس شاخص بارهای عاملی متقاطع HTMT

VIF	سازه‌ها		حکمرانی خوب	نشانه‌ها
	احیا	مدیریت		
۴/۵۳۶	-/۴۹۱	-/۴۰۳	-/۸۱۳	Ac Ex1
۳/۰۵۲	-/۵۱۲	-/۴۵۰	-/۸۴۳	Ac Ex2
۳/۹۸۰	-/۵۰۱	-/۴۰۴	-/۷۶۰	Ac Ex3
۴/۶۰۹	-/۶۷۱	-/۶۴۱	-/۸۷۸	Ac Ex4
۴/۵۳۶	-/۵۷۸	-/۶۰۸	-/۸۸۳	Ac Ex5
۱/۹۷۳	-/۲۹۲	-/۲۷۳	-/۵۰۶	Ac Ma3
۲/۸۹۶	-/۵۴۳	-/۴۶۲	-/۷۶۳	Ac Ma4
۲/۳۲۸	-/۵۹۳	-/۴۵۰	-/۷۸۵	Ac Ma5
۲/۸۱۱	-/۵۷۲	-/۵۸۹	-/۸۴۴	Ac Pr1
۳/۹۷۹	-/۵۸۴	-/۵۲۶	-/۸۲۷	Ac Pr2
۴/۲۰۵	-/۵۹۷	-/۵۳۹	-/۸۳۰	Ef Ec3
۲/۷۷۰	-/۶۴۵	-/۶۵۷	-/۶۷۶	Ef Ec4
۴/۴۵۷	-/۷۰۰	-/۶۷۶	-/۸۲۶	Ef Ec5
۳/۷۸۵	-/۵۵۲	-/۶۱۵	-/۷۶۶	Ef Ma1
۳/۹۳۸	-/۵۱۳	-/۵۴۴	-/۷۷۵	Ef Ma3
۲/۴۲۱	-/۵۶۰	-/۵۱۴	-/۷۶۰	Ef Ma4
۱/۶۳۵	-/۴۶۳	-/۵۷۳	-/۶۰۰	Ef Ma5
۳/۰۲۲	-/۳۹۷	-/۳۶۵	-/۷۱۶	La Ex1
۴/۱۶۸	-/۴۱۶	-/۳۶۴	-/۷۴۱	La Ex2
۳/۷۲۶	-/۵۵۷	-/۴۸۷	-/۸۱۲	La Ex5
۲/۷۱۰	-/۲۲۱	-/۰۹۷	-/۵۰۸	La Ma1
۴/۳۷۹	-/۳۸۰	-/۳۱۴	-/۶۶۸	La Ma2
۴/۹۹۹	-/۵۴۴	-/۵۳۱	-/۸۲۹	La Ma3
۴/۹۳۷	-/۵۱۶	-/۵۳۱	-/۸۵۳	La Ma4
۳/۰۹۶	-/۴۳۳	-/۴۲۸	-/۷۷۳	La Ma5
۲/۶۷۹	-/۴۹۹	-/۴۴۱	-/۷۹۳	La Pr1
۲/۹۱۱	-/۴۴۷	-/۵۲۵	-/۸۰۴	La Pr4
۱/۵۱۹	-/۴۸۲	-/۳۸۵	-/۵۱۸	Pa Co2
۲/۰۷۱	-/۴۸۵	-/۴۲۹	-/۶۵۲	Pa Co3
۴/۶۳۶	-/۶۴۱	-/۵۴۱	-/۸۰۳	Pa Co4
۴/۳۶۹	-/۸۰۱	-/۶۷۷	-/۸۲۳	Pa Co5
۳/۴۵۶	-/۶۷۸	-/۶۱۴	-/۷۹۹	Pa Ma4
۲/۳۲۸	-/۶۵۲	-/۵۷۵	-/۶۴۹	Pa Ma5
۱/۴۴۱	-/۰۱۷	-/۲۰۲	-/۲۳۸	Pa Pr1
۱/۵۸۲	-/۰۲۷	-/۱۴۷	-/۲۷۶	Pa Pr2
۱/۱۷۸	-/۲۵۷	-/۲۳۹	-/۵۳۰	Pa Pr3
۱/۹۸۰	-/۷۲۶	-/۸۴۱	-/۵۸۲	Ma3
۱/۷۶۰	-/۶۶۰	-/۸۰۰	-/۶۰۸	Ma4
۱/۶۸۶	-/۶۸۰	-/۷۷۷	-/۴۴۶	Ma5
۱/۶۱۹	-/۶۴۷	-/۷۷۳	-/۵۶۸	Ma6
۲/۰۱۲	-/۷۸۳	-/۶۲۷	-/۷۱۱	Re1
۲/۵۸۲	-/۸۲۰	-/۷۲۹	-/۶۱۳	Re3
۴/۳۷۸	-/۹۱۱	-/۷۰۹	-/۶۲۳	Re4
۲/۵۰۷	-/۸۰۲	-/۶۹۹	-/۵۱۷	Re5

شکل ۴. مقادیر T-value مربوط به مسیرهای مدل عوامل مؤثر بر عملکرد و وضعیت مدیریت واحدها (یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲)

جدول ۶. آماره‌های ارزیابی برازندگی بخش ساختاری مدل

متغیر پنهان	R ²	Q ²
مدیریت پروژه‌ها	۰/۸۹۵	۰/۸۹۳
احیای پروژه‌ها	۰/۹۵۱	۰/۹۵۰
مدیریت و احیای پروژه‌ها	۰/۵۶۰	۰/۵۵۲

(یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲)

۳-۲. وضعیت پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع

یافته‌های این پژوهش (شکل ۳ و جدول ۷) نشان داد که می‌توان وضعیت پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع را در قالب مؤلفه‌های حکمرانی خوب اندازه‌گیری کرد. همچنین از میان این چهار مؤلفه حکمرانی خوب، سازه مسئولیت‌پذیری که خود شامل

مسئولیت‌پذیری در اجرا، مسئولیت‌پذیری در احیا و مدیریت و مسئولیت‌پذیری در نگهداری است، از اهمیت بیشتری (۰/۹۶۱) نسبت به سازه‌های کارایی و اثربخشی (۰/۹۶۰)، قانون‌محوری و عدالت (۰/۹۳۱) و مشارکت (۰/۸۹۵) برخوردار بوده است.

۳-۳. عوامل مؤثر بر وضعیت حکمرانی خوب در پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع

بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر (شکل ۳ و جدول ۷)، عوامل تأثیرگذار بر اجرای پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع، مؤلفه‌های حکمرانی خوب بودند. از میان عوامل حکمرانی خوب مؤثر بر پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع، بیشترین تأثیر را در درجه اول، مسئولیت‌پذیری در اجرا (۰/۹۷۴) داشته است؛ به طوری که در میان عوامل مسئولیت‌پذیری در اجرا، مسئولیت‌پذیری ناظران در پراکنش مناسب دام (۰/۹۱۴) بیشترین تأثیر را بر پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع داشته است. این موضوع نشان‌دهنده این است که هرچه تخصیص منابع مالی برای تأمین منابع آب به‌نحو بهتری انجام گیرد و به زمان ورود و خروج دام بیشتر توجه شود، کنترل و مدیریت دام و پراکنش دام بهبود می‌یابد و پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع در موقعیت مناسب‌تری قرار می‌گیرند. شایان ذکر است که در میان عوامل مسئولیت‌پذیری در اجرا، هدفگذاری صحیح و منظم کارشناسان در کاهش هزینه‌ها (۰/۹۰۸) در مرتبه دوم قرار دارد. این موضوع آشکار می‌کند که هرچه تجربه و دقت کارشناسان اجرایی و ناظر در پروژه‌های مورد نظر بیشتر باشد، پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع از وضعیت مدیریت مطلوب‌تری برخوردار خواهند بود. پس از عوامل مسئولیت‌پذیری در اجرای قانون‌محوری در حفاظت و نگهداری پروژه (۰/۹۵۹) از عوامل تأثیرگذار بر پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع است. در میان ویژگی‌های قانون‌محوری در حفاظت و نگهداری، بهبود کیفیت زندگی و ایجاد امنیت برای همه بهره‌برداران پس از اجرای پروژه‌ها (۰/۹۴۸) و تأمین عدالت بر اساس حقوق عرفی برای همه بهره‌برداران توسط قوانین مرتبط در اجرای پروژه‌ها (۰/۹۴۵)، بیشترین تأثیرگذاری را بر اجرای پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع دارند. این بدین معناست که تولیدات دامی و درآمدهای گوناگون حاصل از مرتع برای دامداران نقش بسزایی در پایداری معیشتی و تقویت احساس تعلق دامداران در زمینه حفاظت از پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع خواهد داشت. پس از قانون‌محوری در حفاظت و نگهداری پروژه، کارایی و اثربخشی اقتصادی (۰/۹۴۸) از دیگر عوامل مؤثر بر پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع بوده است. در میان عوامل کارایی و اثربخشی اقتصادی، تناسب و هماهنگی میزان اعتبار صرف‌شده با نتایج پروژه‌ها (۰/۹۳۰) بیشترین تأثیر را داشت و بعد از آن، سه عامل اثرهای بهبود وضعیت اقتصادی نسبت به چهار پنج سال پیش بعد از اجرای پروژه‌ها، تنوع منابع درآمدی دامداران در سامان عرفی در اثر اجرای پروژه‌ها و تأثیر تعهد به وعده‌های اجرایی دست‌اندرکاران پروژه‌ها در اطمینان و افزایش سرمایه‌گذاری به‌طور مشترک (۰/۹۱۷) در رتبه دوم قرار دارند.

پس از کارایی و اثربخشی اقتصادی و در رتبه آخر، مشارکت در مدیریت (۰/۹۴۴) از عوامل تأثیرگذار بر پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع بوده است؛ به نحوی که از میان آنها، مشورت و دخیل کردن نظر بهره‌برداران در اجرای پروژه‌ها (۰/۹۵۵) بیشترین تأثیرگذاری را بر وضعیت مدیریت و احیای پروژه‌ها داشته است. پس از آن توجه کارشناسان به تجارب بهره‌برداران (۰/۹۲۲) و تأثیرگذاری نظر بهره‌برداران در انتخاب گونه‌های سازگار و مناسب (۰/۹۰۵) از بیشترین تأثیرگذاری برخوردار بودند؛ به گونه‌ای که با افزایش توجه به عوامل مذکور، وضعیت مدیریت و احیای پروژه‌ها به‌طرز چشمگیری بهبود خواهد یافت.

۳-۴. عوامل مؤثر بر اجرای پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع

بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر (شکل ۳ و جدول ۷)، تنها سازه (عامل) تأثیرگذار بر پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع، عوامل حکمرانی خوب بوده است؛ به صورتی که اثر مستقیم حکمرانی خوب بر مدیریت و احیای پروژه‌ها معنادار بوده است (با ضریب مسیر ۰/۷۴۸ و T-value ۱۱/۰۶۶). این در حالی است که اثر کل حکمرانی خوب بر پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع نیز معنادار بوده است (با ضریب مسیر ۰/۷۴۸ و T-value ۱۰/۵۹۵). همچنین شایان توجه است که حکمرانی خوب به‌ترتیب بر وضعیت احیا و مدیریت پروژه‌ها با ضرایب مسیر ۰/۷۳۰ و ۰/۷۰۸ اثر غیرمستقیم دارد. از طرفی سازه حکمرانی خوب دارای تأثیر معناداری بر وضعیت احیا (با ضریب مسیر ۰/۹۷۵ و T-value ۹۴/۲۷۹) و مدیریت پروژه‌ها (با ضریب مسیر ۰/۸۴۵ و T-value ۱۰۰/۰۴۳) است.

جدول ۷. تأثیر عوامل تأثیرگذار بر پروژه‌های احیایی و مدیریتی

اثر کل		اثر مستقیم		مسیر
آماره t	ضریب مسیر	آماره t	ضریب مسیر	
۲۲۲/۵۹۵	-۰/۹۷۴	۲۴۲/۶۲۱	-۰/۹۷۴	Accountability -> Accountability Excute
۲۴/۷۶۴	-۰/۸۴۵	۲۵/۳۳۲	-۰/۸۴۵	Accountability -> Accountability Manage
۹۴/۳۱۹	-۰/۹۴۶	۱۰۰/۰۴۳	-۰/۹۴۶	Accountability -> Accountability Preserve
۷۶/۰۵۸	-۰/۹۴۸	۷۴/۳۸۴	-۰/۹۴۸	Effectiveness -> EffectEcono
۶۵/۳۷۶	-۰/۹۲۶	۶۶/۰۵۲	-۰/۹۲۶	Effectiveness -> EffectManage
۵۲/۹۴۷	-۰/۹۲۱	۵۲/۵۸۲	-۰/۹۲۱	Effectiveness -> EffectTevhnic
۱۲۱/۸۳۰	-۰/۹۶۱	۱۱۴/۱۱۹	-۰/۹۶۱	Good Governance -> Accountability
۱۰۱/۳۱۰	-۰/۹۳۶	۱۰۱/۳۱۰	-۰/۹۳۶	Good Governance -> Accountability Excute
۲۲/۸۱۳	-۰/۸۱۱	۲۲/۸۱۳	-۰/۸۱۱	Good Governance -> Accountability Manage
۶۵/۷۳۵	-۰/۹۰۹	۶۵/۷۳۲	-۰/۹۰۹	Good Governance -> Accountability Preserve
۶۰/۴۸۳	-۰/۹۱۰	۶۰/۴۸۳	-۰/۹۱۰	Good Governance -> EffectEcono
۴۹/۵۱۴	-۰/۸۸۹	۴۹/۵۱۴	-۰/۸۸۹	Good Governance -> EffectManage
۴۵/۳۹۵	-۰/۸۸۴	۴۵/۳۹۵	-۰/۸۸۴	Good Governance -> EffectTevhnic
۱۱۱/۲۶۱	-۰/۹۶۰	۱۰۲/۶۱۵	-۰/۹۶۰	Good Governance -> Effectiveness
۴۶/۶۹۳	-۰/۸۸۴	۴۶/۶۹۳	-۰/۸۸۴	Good Governance -> LawExcute
۵۸/۲۴۷	-۰/۸۹۳	۵۸/۲۴۷	-۰/۸۹۳	Good Governance -> LawPreserve
۱۰/۴۴۸	-۰/۷۰۸	۱۰/۴۴۸	-۰/۷۰۸	Good Governance -> Management
۳۴/۶۸۲	-۰/۸۹۵	۳۴/۷۰۳	-۰/۸۹۵	Good Governance -> Participation
۲۹/۶۶۹	-۰/۸۴۲	۲۹/۶۶۹	-۰/۸۴۲	Good Governance -> Participation Cost
۲۵/۴۴۰	-۰/۸۴۵	۲۵/۴۴۰	-۰/۸۴۵	Good Governance -> Participation Manage
۳/۹۰۰	-۰/۳۸۶	۳/۹۰۰	-۰/۳۸۶	Good Governance -> Participation Protect
۱۰/۵۸۳	-۰/۷۳۰	۱۰/۵۸۳	-۰/۷۳۰	Good Governance -> Restoration
۱۰/۵۹۵	-۰/۷۴۸	۱۱/۰۶۶	-۰/۷۴۸	Good Governance -> Restoration & Management of Rangelands
۴۱/۰۵۳	-۰/۸۷۲	۴۱/۰۵۳	-۰/۸۷۲	Good Governance -> Rule Management
۷۵/۳۵۷	-۰/۹۳۱	۸۰/۵۲۰	-۰/۹۳۱	Good Governance -> The rule of law
۶۲/۸۵۱	-۰/۹۴۱	۶۱/۳۲۷	-۰/۹۴۱	Participation -> Participation Cost
۶۵/۴۶۹	-۰/۹۴۴	۵۵/۰۷۶	-۰/۹۴۴	Participation -> Participation Manage
۴/۱۴۵	-۰/۴۳۱	۴/۱۰۴	-۰/۴۳۱	Participation -> Participation Protect
۷۶/۲۵۷	-۰/۸۴۵	۱۰۰/۰۴۳	-۰/۸۴۵	Restoration & Management of Rangelands -> Management
۲۰۶/۳۴۹	-۰/۹۷۵	۹۴/۲۷۹	-۰/۹۷۵	Restoration & Management of Rangelands -> Restoration
۷۴/۰۵۱	-۰/۹۴۹	۷۲/۷۲۵	-۰/۹۴۹	The rule of law -> LawExcute
۱۲۳/۰۲۲	-۰/۹۵۹	۱۱۹/۹۴۸	-۰/۹۵۹	The rule of law -> LawPreserve
۵۷/۹۲۳	-۰/۹۳۷	۶۰/۰۷۷	-۰/۹۳۷	The rule of law -> Rule Management

(یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲)

۴. بحث و نتیجه‌گیری

بررسی منابع و ادبیات مرتبط با پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع به‌ویژه طرح‌های مرتعداری به‌روشنی نشان می‌دهد که موفقیت در برنامه‌ریزی و مدیریت مراتع به حکمرانی مؤثر وابسته است؛ از این‌رو، انتخاب راهکارهایی در راستای حکمرانی شایسته که کاهش تخریب و استفاده بهینه از منابع آب و خاک را در پی داشته باشد، دارای اولویت است. در این زمینه حکمرانی محلی سبب می‌شود که افزون‌بر سازمان‌های مربوط، ذی‌نفعان و جوامع محلی نیز با آگاهی از اهمیت مراتع و نوع مدیریت و احیای آن در این فرایند نقش داشته باشند. این پژوهش با ارزیابی تحقق‌پذیری شاخص‌های حکمرانی خوب در پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع از دیدگاه بهره‌برداران مراتع پیرکوه و کلاک شهرستان سیاهکل و مراتع گهکلام شهرستان رودسر در استان گیلان در این زمینه گام برداشته است و نتایج آن می‌تواند پاسخی به چالش‌های این حوزه باشد.

با توجه به مقادیر بارهای عاملی اغلب متغیرهای آشکار (نشانگرها) سازه‌های تحت بررسی، برازش مدل مورد پژوهش مناسب و متغیرهای آشکار استفاده‌شده در دوازده سازه، نشانگرهای مناسبی از عملکرد و وضعیت پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع هستند. در ارزیابی پایایی همسویی داخلی، مقادیر ضریب آلفای کروناخ و همچنین مقادیر شاخص پایایی ترکیبی نشان‌دهنده پایایی مناسب مدل تحت بررسی است. مقادیر میانگین واریانس استخراج‌شده برای هر سه سازه انعکاسی نشان داد که مدل مدنظر از روایی همگرا برخوردار است. در ادامه ارزیابی روایی همگرای بخش انعکاسی، مقادیر همبستگی هر یک از متغیرهای آشکار با متغیر پنهان (سازه) خود بیشتر از بقیه متغیرهای پنهان بود. در نتیجه مدل‌های اندازه‌گیری انعکاسی از روایی همگرا برخوردارند. با توجه به مقادیر شاخص VIF، متغیرهای آشکار فاقد همخطی بودند و در مورد روایی تشخیصی میان سازه‌های انعکاسی، شاخص نسبت هم‌سنخ‌گرایی در تمامی موارد استاندارد و مناسب بود و ضرایب تبیین و پیش‌بین در مدل ساختاری نیز از برازندگی مناسب و کافی مدل حکایت دارد. با توجه به اثرهای مستقیم و کلی، سازه حکمرانی خوب دارای تأثیر معناداری بر وضعیت احیا و مدیریت پروژه‌هاست. بارهای عاملی و T-Value نیز نشان داد که کل واریانس پروژه‌های احیایی و مدیریتی تبیین شده است.

اولویت‌بندی مؤلفه‌های حکمرانی خوب در پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع نشان داد که به‌ترتیب مؤلفه‌های مسئولیت‌پذیری، کارایی و اثربخشی، قانون‌محوری و عدالت و مشارکت، مهم‌ترین تا کم‌اثرترین مؤلفه‌های حکمرانی خوب از دیدگاه بهره‌برداران مراتع پیرکوه و کلاک شهرستان سیاهکل و گهکلام شهرستان رودسر بودند که برخلاف نتایج بررسی تارمحمدی قورچی و همکاران (۲۰۲۰) و اعظمی و همکاران (۲۰۲۳) در زمینه مسئولیت‌پذیری و مشارکت و همسو با نتایج پژوهش‌های موجارا^۱ (۲۰۲۲) درباره شاخص مشارکت و چادری^۲ و بهارا^۳ (۲۰۲۱) درباره شاخص قانون‌محوری و عدالت است. مسئولیت‌پذیری ناظران در پراکنش مناسب دام، بهبود کیفیت زندگی و ایجاد امنیت برای همه بهره‌برداران پس از اجرای پروژه‌ها، تناسب و هماهنگی اعتبار مالی صرف‌شده با نتایج پروژه‌ها و مشورت و دخیل کردن نظر بهره‌برداران در اجرای پروژه‌ها، بیشترین تأثیر را در اجرای پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع دارند. به‌روزرسانی نشدن آمار و اطلاعات طرح‌های مرتعداری، شناسایی ذی‌نفعان و بهره‌برداران مجاز از مراتع را با مشکل مواجه خواهد کرد. وظیفه‌شناسی، صداقت، اخلاق‌مداری و هدفمند عمل کردن ناظران در تعیین ظرفیت مراتع و برآورد تولید علوفه مراتع هر سامان عرفی برای تعیین دقیق علوفه قابل دسترس، شناسایی دامداران دارای پروانه که فوت شده یا دامداری را ترک کرده‌اند و اعلام اسامی به اداره منابع طبیعی شهرستان و معرفی دامدارانی که از تمدید پروانه چرا و پرداخت عوارض قانونی امتناع کرده‌اند به اداره منابع طبیعی شهرستان برای شناسایی بهره‌برداران مجاز و غیرمجاز، دقت نظر در تعیین قطعات چرای و دفعات شیردوشی (استفاده یکنواخت از تمام مرتع) و تناسب تعداد دام با منابع آب موجود می‌تواند سبب پراکنش مناسب دام در مرتع شود. تلفیق چرای هدفمند دام با دیگر برنامه‌های مدیریتی، افزون بر کاهش هزینه‌ها، بهره‌وری تولیدات دامی، بازدهی برنامه‌های اجرایی و در نهایت کیفیت زندگی و معیشت بهره‌برداران را به‌همراه خواهد داشت. از چالش‌های مسئولیت‌پذیری ناظران از دیدگاه بهره‌برداران، هدفگذاری صحیح و منظم در زمینه کاهش هزینه‌ها و اعمال دقت کافی در برنامه زمان‌بندی چرا در کنترل شدت چرا و پراکنش مناسب دام است که تحقق آن می‌تواند راهکاری مناسب در رعایت فصل چرا، اثربخشی سیستم چرا و کاهش تخریب مرتع باشد. نتایج این بخش با یافته‌های معتمدی و همکاران (۲۰۲۱) و بابایی و همکاران (۲۰۱۴) مطابقت دارد. بهره‌برداران اصلی‌ترین عامل در پروژه‌های احیایی و مدیریتی مرتعی به‌شمار می‌آیند و هر فرایند و اقدامی در سامان‌های عرفی بدون توجه به تأثیر و نقش بهره‌برداران، بازدهی کافی و مطلوب نخواهد داشت. نبود اطلاع‌رسانی مناسب به افراد محلی درباره پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع از موانع مهم مشارکت افراد است؛ بنابراین با دعوت از بهره‌برداران و برگزاری کلاس‌های توجیهی مناسب و استفاده از مروجان و آموزشگران مجهز به فنون و روش‌های نوین آموزشی، می‌توان تا حد زیادی آگاهی بهره‌برداران مراتع را درباره اهمیت پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع افزایش داد. از دیگر عوامل مهم تأثیرگذار از دیدگاه بهره‌برداران، مشارکت جو بودن دست‌اندرکاران و ناظران طرح‌های مرتعداری

1. Muchara
2. Chadri
3. Behara

است که اثر بسیار مهمی در همراهی بهره‌برداران در حفاظت از پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع دارد. نتایج نشان داد که توسعه شبکه نظارت بر اجرای طرح‌های مرتعداری از طرف اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان گیلان و جانمایی درست محدوده‌های اجرایی (فاصله محدوده اجرایی از جایگاه‌های دامداری، دسترسی همه گله‌های دام به منابع آبی و ...) اهمیت بسیار زیادی در مشارکت حداکثری بهره‌برداران در اجرای پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع دارد. از این رو بازدید میدانی همه‌جانبه از عرصه پیش از آغاز پروژه‌ها، کنترل رعایت جدول زمان‌بندی اجرای پروژه‌ها، کنترل جانمایی پروژه‌ها (به‌خصوص با توجه به کمبود منابع آبی در منطقه گهکلام)، رعایت اصول فنی پروژه، توجه به نیازمندی‌های مجریان، کنترل دوره اجرا و مدت قرارداد، پایش و ارزیابی مرتع، پیگیری اخذ بهره مالکانه و حقوق دولتی و ... از راهکارهای مدیریتی ناظران در طرح‌های مرتعداری قلمداد می‌شود که نتایج این بخش با یافته‌های فروزه و میردیلیمی (۲۰۲۲) مطابقت دارد.

یکی از عوامل اساسی در موفقیت پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع، شناسایی سازوکارهای دخیل کردن قابلیت‌ها و پتانسیل‌ها طی فرایند اجرای پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع است که با نتایج فرج‌اللهی و همکاران (۲۰۲۲)، یاری و میرمیران (۲۰۲۲)، حیدری و همکاران (۲۰۲۲) و فخیمی و همکاران (۲۰۲۳) تطابق و همخوانی دارد. از این رو تأکید می‌شود که استعدادهایی مانند زنبورداری که هم در مراتع پیرکوه و کلاک و هم در مراتع گهکلام نمایان است در فرایند پیشنهاد گونه‌ها در عملیات بذرپاشی و کپه‌کاری لحاظ شود. اگر پیش از اجرای پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع با برگزاری جلسات هم‌اندیشی بین دست‌اندرکاران و بهره‌برداران، منافع بهره‌برداران در نظر گرفته شود، با جلب اعتماد آنان و با زمینه‌سازی مشارکتی می‌توان با استفاده از گونه‌های مناسب چندمنظوره (آویشن، بومادران و ...) که کاربردهای توأم علوفه‌ای، حفاظتی و دارویی دارند، سبب افزایش درآمد بهره‌برداران شد یافته‌های این بخش با نتایج تحقیق جعفری و صالح‌پورجم (۲۰۲۲) مطابقت دارد. یکی از راهکارهای مفید برای کارایی پروژه‌های احیایی مراتع، تعیین ارزش اقتصادی گونه‌های دارویی در مراتع تحت بررسی براساس سهم از ترکیب گیاهی تیپ‌های گیاهی است که در صورت استفاده از گونه‌های سازگار با شرایط محیطی و سهیم در ترکیب گیاهی در مراتع، شاهد اثرهای بسیار خوبی در مدیریت و احیای مراتع بیلاقی سیاهکل و رودسر خواهیم بود. بدین صورت که ۱. نظر بهره‌برداران اصلی در اجرا و برنامه‌ریزی پروژه‌ها سبب مشارکت حداکثری آنها خواهد شد؛ ۲. معیشت و کیفیت زندگی بهره‌برداران بهبود خواهد یافت؛ ۳. نتایج مثبت مورد انتظار از پیش‌بینی‌ها فراتر خواهد رفت و سرانجام بهره‌وری اقتصادی بیشتر خواهد شد. اگر ناظر طرح‌های مرتعداری بتواند بر اساس شرایط اقتصادی، اجتماعی و محیطی محدوده‌های مرتعداری، گزینه‌های اجرایی و سازوکارهای لازم را تدوین کند، هم مسئولیت‌پذیری خود را در قبال وظایف خود نشان خواهد داد و هم در اثربخشی و کارایی پروژه‌ها سهیم خواهد بود. در بخش دیگر یافته‌های تحقیق نشان داد که دخیل کردن ذی‌نفعان اصلی مراتع یعنی بهره‌برداران، در مراحل مختلف پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع نظیر برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری، نگهداری و اجرا، مدیریت اصولی مراتع، تقویت اطمینان خاطر و آرامش در حوضه مالکیت مراتع را به ارمغان خواهد آورد و در نهایت ضمن حفظ مراتع، سبب اعتماد بیشتر بهره‌برداران به بخش اجرایی منابع طبیعی و دست‌اندرکاران خواهد شد و مشارکت حداکثری بهره‌برداران را به‌همراه خواهد داشت که با یافته‌های فروزه و میردیلیمی (۲۰۲۲)، ملکی و همکاران (۲۰۲۲) و فرج‌اللهی و همکاران (۲۰۲۱) مطابقت دارد. شناسایی و تقویت رابطه دوسویه حکمرانی با توسعه پایدار مراتع را می‌توان در شناسایی عوامل نهادی خارج از مدیریت منابع طبیعی، رعایت اصل وفای به عهد و رواج فرهنگ نقدپذیری در بین دست‌اندرکاران پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع جست‌وجو کرد. بدین ترتیب به حقوق عرفی و نظم حقوقی مرتعداران توجه و مشارکت دامداران در تصمیم‌گیری‌ها، گسترده‌تر می‌شود و امکان موفقیت طرح‌ها با همراهی ذی‌نفعان به حداکثر خواهد رسید. بهره‌وری اقتصادی کم و نامتناسب بودن هزینه‌ها با نتایج پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع یکی دیگر از عوامل اصلی مؤثر در اجرای پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع است که با یافته‌های ساینمخ و همکاران (۲۰۲۲) و تمرتاش و اصغرنژاد (۲۰۱۸) مطابقت دارد، ولی با یافته‌های قنبری و همکاران (۲۰۲۱) مطابقت ندارد. اندازه مطلوب وسعت زمین برای هر بهره‌بردار و توجه به حد مطلوب اقتصادی آن، تعداد واحد دامی مطلوب و متناسب با شرایط محیطی مراتع و در نتیجه برقراری رابطه مناسب میان مرتع و دام در واحدهای مرتعداری، اقدامی مؤثر در زمینه افزایش بهره‌وری واحدهای مرتعداری و جلوگیری از تخریب بیشتر مراتع به شمار می‌آید. در شرایط فعلی

پژوهش‌های بیشتری لازم است تا معیاری برای محاسبه برخی منابع هزینه و درآمدی طرح‌های مرتعداری تبیین شود و همچنین ارزیابی مناسبی از خدمات اکولوژیک مراتع (استفاده چندمنظوره) صورت پذیرد. اجرای طرح‌های مرتعداری اگر مطابق با شرایط اکولوژیک، اقتصادی و اجتماعی منطقه باشد، می‌تواند سبب افزایش تولید و بهبود وضعیت و گرایش مراتع شود و در نهایت در افزایش بهره‌وری اقتصادی مؤثر باشد.

به‌منظور کاهش مسئله‌های موجود در مدیریت و احیای مراتع از یک‌سو و افزایش بازدهی از سوی دیگر، تحقق حکمرانی در پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع بیلاقی شهرستان‌های سیاهکل و رودسر، نیازمند عزم جدی برای اثربخش کردن نقش بهره‌برداران در برنامه‌ریزی، مدیریت، بهره‌برداری و نگهداری پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع است. توانایی مدیریتی و مسئولیت‌پذیر بودن کارشناسان در ارائه خدمات به‌شکلی صحیح و تا زمان وعده داده‌شده، توسعه مشوق‌ها برای ارتقای بهره‌وری در بخش پوشش گیاهی، مدیریت تقاضا و کنترل چرای دام (ایجاد بازار دام در دهستان پیرکوه شهرستان سیاهکل و دهستان شوئیل در شهرستان رودسر به‌عنوان مراکز جمعیتی بزرگ نزدیک به مراتع تحت بررسی)، تخصص‌گرایی، نبود زمینه تحمیل هزینه‌های سنگین بر جامعه ذی‌نفعان در اجرای طرح‌های مرتعداری، بازتعریف مناسب دستور کارهای مردود و ناکارآمد، تعامل با هدف تأمین آب در اجرای پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع از جمله راهکارهای عملی است که می‌تواند در بهبود شاخص کارایی و اثربخشی پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع مؤثر باشد.

در نهایت پیشنهاد می‌شود که به‌علت مؤثر بودن تعاونی‌های مرتعداری در بهره‌برداری پایدار از مراتع، امکان ایجاد یا گسترش فعالیت‌های آن توسط کارشناسان ادارات منابع طبیعی و تعاون روستایی شهرستان‌های سیاهکل و رودسر بررسی شود. دست‌اندرکاران ستادی پروژه‌های احیایی و مدیریتی مراتع برای کارآمدی سازوکارهای احیایی و مدیریتی مراتع، می‌توانند از فناوری‌های جدید ماهواره‌ای و تطابق توزیع انواع دام در سطح مراتع و همچنین تأمین منابع آبی با توجه به بارش مناسب در مناطق تحت بررسی (مانند لایروبی استخر طبیعی تجمیع آب ترارکوه و راسته ران به‌ترتیب در بالادست مراتع پیرکوه-کلاک و گهکلام و مرمت آبشخورهای موجود در مراتع تحت بررسی)، برای کاهش فشار چرای دام استفاده کرده و با تهیه اطلس اقتصادی و اجتماعی مراتع، عملیات اجرایی احیایی و مدیریتی پیشنهاد کنند. نتایج پژوهش حاضر را می‌توان به بهره‌برداران مراتع نیمه‌استپی و بیلاقی تعمیم بخشید. در صورت نیاز، تعمیم به سایر مناطق باید با احتیاط و دانش کافی صورت بگیرد. با توجه به نوآوری صورت‌گرفته در پژوهش، منابع کمی در دسترس بوده و از طرفی برای حصول نتایج دقیق‌تر به حجم نمونه بزرگ‌تری (بهره‌برداران بیشتر) نیاز است.

References

- Aazami, M., Dashti, S.H., & Shanazi, K. (2023). Realization of good governance indicators of agricultural water resources in the water- user organizations of the Kamyaran water-plain of Kurdi stan. *Quarterly journal of agricultural education management research*, (63), 11-30. (In Persian)
- Asgharnejad, L., & Tamartash, R. (2018). *Financial evaluation of Sira rangeland management project*. 7th national conference of range and range management of Iran: 1-12. Karaj, Iran.
- Atarod, E., Heydari, G.H., Ghorbani, J., & Mirjalili, A. (2022). Identifying and explaining the role of different factors in the participation of the stakeholders for restoration of Nodushan rangelands in Yazd province. *Iranian Journal of Range and Desert Research*, 29(4), 627-643. (In Persian)
- Bakhshiani, R., Nili, M., & Barakchian, S.M. (2022). Investigating the Effect of Political Regime & Natural Resources on the Quality of Economic Governance. *Iranian Journal of Public Policy*, 8(3), 41-55. (In Persian)
- Bennett, N.J., & Dearden, P. (2014). Why local people do not support conservation: Community perceptions of marine protected area livelihood impacts, governance and management in Thailand. *Marine policy*, 44, 107-116.
- Cesar, S. (2019). Earning a social license to operate in mining: A case study from Peru. *Resources Policy*, 64: 101482.
- Chowdhury, K., & Behera, B. (2021). Institutional dynamics and water resources management the case: of traditional water bodies in west Bengal. *india international journal of water resources development*, 1-25.
- Davis, C., Williams, L., Lupberger, S., & Daviet, F. (2013). *Assessing forest governance: The governance of forests initiative indicator framework*. Washington DC: World Resources Institute's (WRI).
- Dhehibi, B., Fetoui, M., Frija, A., Sghaier, M., & Sghaier, M. (2021). Prospects for stakeholder cooperation in effective implementation of enhanced rangeland restoration techniques in southern Tunisia. *Rangeland Ecology & Management*, 74, 9-20.
- Duram, L.A., & Brown, K.G. (2010). Insights and applications assessing public participation in US watershed planning initiatives. *Society and Natural Resources*, 12(5): 455-467.
- Ebrahimpour, H., & Elik, F. (2015). *Investigating the role of good governance in the efficiency of governments*. International Conference of Management Elites, Tehran, Iran, 1-16.
- Fakhimi, E., Motamedi (Turkan), J., & Gholipour, Z. (2023). The priority of multi-purpose use of the vegetation of Kohrang mountain range. *Iranian journal of Range and Desert Research*, 30(1), 60-93. (In Persian)
- Farajollahi, A., Hamidian, M., & Ghasemi Aryan, Y. (2022). Identification of internal and external factors and strategic analysis for sustainable rangeland management of Kalaleh city from the viewpoint of institutional stakeholders using SWOT model. *Journal of Rangeland*, 16(2): 524-539. (In Persian)
- Farajollahi, A., Ghasemi Aryan, Y., & Hamidian, M. (2021). Evaluating the social - economic effects of Kalaleh rangeland projects from the point of view of beneficiaries and experts. *Journal of Plant Ecosystem Conservation*, 18(9), 19-35. (In Persian)
- Forouzeh, M.R., & Mirdeilami, S.Z. (2021). Factors affecting the non-acceptance of multiple-use projects from the viewpoints of rangeland utilizers. *Journal of Rangeland*, 16(4): 666-681. (In Persian).
- Ghorbani, M., Buzerjamhari, K., Avazpour, L., & Mansuri, Z. (2017). The Efficacy of Community-Based Management Approach toward Strengthening Bridging Social Capital and Reducing Social Exclusion (Case Study: Rigan County, Kerman Province), *Journal of Research and Rural Planning* 6 (2), 157-169. <http://dx.doi.org/10.22067/jrrp.v5i4.48639>
- Hair, J.F., Hult, G.T.M., Ringle, C.M., & Sarstedt, M. (2017). *A Primer on Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM)*. 2nd Edition, Sage Publications Inc., Thousand Oaks, CA.
- Hajjarian, A. (2023). Analysis of Barriers and Challenges of Rangeland Management (Case Study: Rangelands of Kermanshah province). *Journal of Watershed Management Research*, 26(13), 125-134. (In Persian)
- Hemati, N., & Farajollahi, A. (2022). Analysis and recognition of economic and social effects of rangeland management projects (Case study: semi-arid region of Bijar city). *Journal of Rangeland*, 16(1), 427-440. (In Persian)
- Heydari, Gh., Aghili, S.M., Barani, H., Ghorbani, J., & Mahboubi, M.R. (2010). An analysis of correlation between range condition and participation of ranchers in range management plans (A Case Study in Baledeh Summer Rangeland, Mazandaran Province). *Journal of Rangeland*, 4(1), 138-149. (In Persian)
- Jafari, M., & Salehpour Jam, A. (2023). Investigating the barriers of participation of local communities in the implementation of watershed management projects in the Sarab Bagh basin of Ilam province. *Comprehensive watershed management*, 3(2), 1-15. (In Persian)
- Jafari Haftkhani, S., & Jafari Haftkhani, E. (2015). *Investigating effective factors in the destruction of rangelands in Gilan province (case study of Masal fields)*. The third national conference on sustainable agriculture and natural resources, Tehran, Iran. <https://civilica.com/doc/417041>.

- Janati chendar. M.A., & Kolahi, M. (2018). *The conflict between ranchers and natural resources management*. 7th national conference on rangeland and rangeland management of Iran, 8-9 May, Karaj, Iran, 1-17,
- Kagaya, S., & Wada, T. (2021). The application of environmental governance for sustainable watershed-based management. *Asia-Pacific Journal of Regional Science*, 5, 643-671.
- Karimi, S. & Saghaleini, A. (2021). Factors influencing ranchers' intentions to conserve rangelands through an extended theory of planned behavior. *Global Ecology and Conservation*, 26, e01513. (In Persian)
- Karimian, A.A. (2011). Investigating some socio-economic issues in different ways of using rangelands (case study: rangelands of Nadushan region). *journal of dry land*, 2(2), 54-63. (In Persian)
- Karlan, D., Coppock, D. L., Crowley, L., L. Durham, S., Groves, D., C. Jamison, J.4 E. Norton, B., Ramsey, R.D. (2022). Community-based rangeland management in Namibia improves resource governance but not environmental and economic outcomes. *Communication Earth & Environment*, 3(32), 9-91. <https://doi.org/9849830/s13511-855-88309-0>.
- Kasaei, S., Maleki, M., & Hosseini nasab, M. (2022). Causes of conflict toward natural resource management as perceived by stakeholders and experts, in Sefidroud and Polroud basins, Guilan province, Iran. *Iranian Journal of Forest and Range Protection Research*, 20(1), 42-67. (In Persian)
- Keyvan Behjou, F., Esmailnejad Onari, A., & Ghanbari, S. (2021). Range management plans and production and economic of rangeland beneficiaries (Case study: Nir rangelands, Ardebil Province). *Iranian Journal of Range and Desert Research*, 28(2), 252-265. (In Persian)
- Kollahi, M., & Mohammadabadi, F. (2022). Factors affecting people's participation in natural resources projects implemented in Razavi Khorasan province. *Range and Watershed Journal*, 74(4), 821-835. (In Persian)
- Kurniawan, N.I., Lujala, P., Rye, S.A., & Vela-Almeida, D. (2021). The role of local participation in the governance of natural resource extraction. *The Extractive Industries and Society*, 101029.
- Mairomi, H.W. and Kimengsi, J.N. (2021). Community-based actors and participation in rangeland management. Lessons from the western highlands of Cameroon. *Sustainability*, 13(4), 1700.
- Majchrzak, A., Beath, C.M., Lim, R.A., & Chin, W.W. (2005). Managing client dialogues during information systems design to facilitate client learning. *MIS quarterly*, 29(4), 653-672.
- Maleki, M., Azizi, A. & Hoseini nasab, M. (2022). Investigating the interaction of beneficiaries and natural resources authorities in the watersheds of West Gilan. *Journal of Range and Management Watershed*, 1(75), 73-90. (In Persian)
- Mbuvu, M.T.E., & Kungu, J.B. (2021). A transforming traditional community-based forest management: the case of Loita community forest, Kenya. *Heliyon*, 7(6), e07380.
- Mosaffaie, J. & Salehpour Jam, A. (2021). Prioritization of factors preventing participation of rural people in soil & water conservation projects (The case of Vers watershed). *Journal of Agricultural Science and Technology*, 23(5), 975-986. (In Persian)
- Mosaffaie, J., Sarfaraz, F., Salehpour Jam, A. & Tabatabaei, M.R. (2023). Analysis of Barriers to Public Participation in Watershed Management Projects in Ninehroud Watershed, Qazvin Province. *Journal of Watershed Management Research*, 26(13), 82-92. (In Persian)
- Motamedi, J., Arzani, H. & Mofidi Chelan, M. (2021). Targeted livestock grazing is a solution for managing vegetation and achieving healthy rangelands. *Fodder and animal feed*, 2(1), 14-28. (In Persian)
- Muchara, B., Nciizah, A.D., Mupambwa, H.A., & Nyambo, P. (2022). Agricultural Water Resource Governance for Sustainable Food Production: Lessons from Developing Economies. *In Food Security for African Smallholder Farmers*, 155-170.
- Nasiri Zare, S., Tahmasabi, A. (2022). An analysis of the key drivers of agricultural water resources governance (case study: Tarem city). *Water and sustainable development*, 9(1), 39-52. (In Persian)
- Natural Resources and Watershed Organization of Iran. (2022). Tehran, Iran.
- Ogata, S. (2001). State security - human security, The Fridtjof Nansen Memorial Lecture. Tokyo, December 12.
- Oksana, P. (2008). *Good governance and policy addressing poverty alleviation in Ukraine*, MSc-Public Administration, University of Twente, Netherlands, 113p.
- Payste, M., Kolahi, M., & Omranian khorasani, H. (2020). Criteria and indicators; requirement for cognition, applying and evaluating good governance in natural resources. *Journal of Water and Sustainable Development*, 7(1), 13-22. (In Persian)
- Prell, Ch., Hubacek, K., & Reed, M. (2009). 'Stakeholder Analysis and Social Network Analysis in Natural Resource Management'. *Society & Natural Resources*, 22(6), 501-518.
- Rahimi Dehcheragh, M., Arzani, H., Azarnivand, H., Jafari, M., & Zare Chahouki, M.A. (2021). Optimal rangeland management to improve rangeland livelihood (Case study of Lar Absar Mazandaran rangeland). *Iranian Journal of Range and Desert Research*, 30(1), 48-59. (In Persian)
- Rezay Tabrizi Monfared. F., Ebrahimi, E., & Rahimi. A. (2021). *Investigating the impact of governance indicators on the transformation of governance and economic development of the country*. The third national conference and the first international conference on supreme governance. November 18, Tehran, Iran, 16 P.

- Richardson, L., Loomis, J., Kroeger, T., & Casey, F. (2015). The role of benefit transfer in ecosystem service valuation. *Ecological Economics*, 115, 51-58.
- Sainnemekh, S., Barrio, I.C., Densambuu, B., Bestelmeyer, B., & Aradóttir, Á.L. (2022). Rangeland degradation in Mongolia: A systematic review of the evidence. *Journal of Arid Environments*, 196: 104654.
- Savari, M. (2022). The role of social capital on rangeland conservation behavior among Saral region ranchers in Kurdistan province. *Journal of Natural Environment*, 75(4), 628-641. (In Persian)
- Shanazi, K., & aazami, M. (2023). Assessing the status of good governance indicators in wetland ecosystems (case study: Zarivar wetland, Marivan county). *Journal of Natural Environment*, 76(1), 117-131. (In Persian)
- Springer, J., Campese, J. & Nakangu, B. (2021). The natural resource governance framework improving governance for equitable and effective conservation. Gland, Switzerland: IUCN.
- Tahmasebi, A., Faramarzi, S., Mohammadi Ostadkalaye, A. & Mostafa lo, H. (2021). Investigating effective indicators on rangeland management in private and communal exploitation systems (with emphasis on Qashlagi rangelands of Golestan province). *Journal of Plant Ecosystem Conservation*, 19(9), 281-297. (In Persian)
- Tarmohammadi Ghorchi, Z., Abdollahzadeh, G., Sharifzadeh, M., & Ghezel, V. (2020). Feasibility investigation of good governance in the participatory water management in Aqqal county. *Journal of Water Research in Agriculture*, 34.2(2), 287-300. (In Persian)
- Tohidinia, A.g. (2004). Ethics, Economics and Environment. *Economic Research*, 2(1), 57-176. (In Persian)
- Yari, R., & Mirmiran, S.M. (2022, A). Investigating beneficiaries' opinions regarding the multi-purpose use of Chaharbagh summer rangelands in Golestan province. *Natural Ecosystems of Iran*, 13(2), 53-70. (In Persian)
- Yari, R., Farajolahi, A., & Heshmati, Gh. (2022, B). Analysis of the most important problems of rangelands and presentation of management solutions from the viewpoint of stakeholders and experts (Case study: Chaharbagh rangelands of Golestan province). *Journal of Rangeland*, 16(2), 555-571. (In Persian)